1899. I. HARMINCZHARMADIK ÉVFOLYAM. 2. SZÁM. BUDAPEST, HÉTFŐ, JANUÁR 2.

SZERKESZTŐSÉG:
BUDAPEST, IV. PAPNÖVELDE-UTCZA 8.
Telefon száma 55—88.
KÉZIRATOKAT NEM KÜLDÜNK VISSZA.
CSAK BÉRMENTES LEVELEKET FOGADUNK EL.
ELŐFIZETÉSI DIJ:
Vidékre postán v. helyben házhoz hordva
Egy évre . . . . 20 frt. | Egy negyedévre . 5 frt.
Egy fél évre . . 10 frt. | Egy hóra . . 1 frt 80 kr.
Külföldre: 3 hóra Németországba 6 frt 70 kr. Francia-, Olasz-, Orosz-, Török-, Görög-, Spanyolországokba, Svájcz-, Románia- és Szerbiába, valamint amaz országokba, melyek a postaszerződéshez tartoznak, negyedévre 9 frt 20 kr.
Egy szám ára 6 kr.

EGYETÉRTÉS

KIADÓHIVATAL:
BUDAPEST, IV. PAPNÖVELDE-UTCZA 8.
Telefon száma 51—66.
HIRDETÉSEKET ÉS NYILTTÉRBE VALÓ KÖZLEMÉNYEKET FELVESZ A KIADÓHIVATAL.
PÁRISBAN főügynökségünknél:
John F. Jones & Cie. 31 bis. Faub. Montmartre.
Frankfurtban a/M: Daube G. L. és Társa.
Bécsben: Danneberg I., I. Kumpfgasse Nr. 7.
Dukes M. utódai. I., Wollzeile Nr. 6—8.
Haasenstein és Vogler, I., Wallfischgasse 10.
Mosse Rudolf Seilerstätte Nr. 2.
Oppelik A., Stubenbastei Nr. 2.
Schalek Henrik, I., Wollzeile Nr. 14.
és valamennyi hirdetési iroda.

Az ujévi tisztelgések.

Az a feszült várakozás, mit az összes politikai körök füztek a mai ujévi gratuláczióhoz, nem találhat teljes kielégitést az elhangzott beszédekben. Pedig ugyancsak sokan és ugyancsak sokat beszéltek. A szabadelvü párton ma szinte áradozott a bőbeszédüség minden szónok ajkán. És meglátszik ezekből a beszédekből, hogy a szabadelvü párton daczára minden ellenkező állitásnak, még nincsen meg se a mostani helyzetre, se a kibontakozás kérdésére nézve az egységes felfogás. Különböző tónusból különböző eszméket hangoztattak. Azt látjuk, hogy kevés az őszinteség a szabadelvü párt vezető tényezőiben s br. Bánffy Dezső továbbra is makacsul ragaszkodik álláspontjához, de főképen a hatalomhoz. Az ő beszéde egyáltalán nem alkalmas a kedélyek megnyugtatására. Emlegeti ugyan a kibontakozást és a kiegyenlitést, de szemben azzal a kétségtelen igazsággal, hogy a kiegyenlités legfőbb akadálya az ő személyében rejlik, ugyszólván utját vágja minden kibontakozási kisérletnek az, hogy ő mereven ragaszkodik állásához.

Az ellenzéki pártok ujévi tisztelgései rendjén elhangzott beszédekben váltakozik a békülékenység az elszánt harcziassággal. Mindent összevetve, az ujévi gratulácziók nem sokat lenditenek a dolgokon. A helyzet szörnyen zavaros, az ország sorsa bizonytalan és a pártok még mindig nem akarják megérteni, hogy a felelősség kérdésének hánytorgatása nem segit a bajokon. A nemzet azt várja, sőt követelheti a parlamenti pártoktól, hogy az immár bekövetkezett veszedelmet mielőbb megszüntessék. Ezt kell tenniök, ha áldozattal is. A ki ebben a munkában részt nem vesz, vagy a ki ebben a munkában is kétszinüsködik és hatalmi vagy pártérdeket föléje helyez a nagy nemzeti érdeknek, az egyenesen vét a hazafiság ellen.

Az ujévi tisztelgésekről szóló tudósitásaink egyébiránt im a következők:

A kormánypárt ujéve.

A politikai boldog uj esztendőt kivánók sorában a kormánypárt járt ma elől. Kilencz óra után már nagy számban gyülekeztek össze képviselők, főispánok és egyéb kültagok a Lloyd-klubban, a hol mindenekelőtt a párt elnökét: báró *Podmaniczky* Frigyest üdvözölték.

Báró Podmaniczky üdvözlése.

Az üdvözlő beszédet Szemere Attila tartotta, a ki a nagy éljenzéssel fogadott pártelnökhöz a következő szavakat intézte:

Kegyelmes uram! Mélyen tisztelt barátunk! (Halljuk! Halljuk!) Nem könnyü szivvel, nem örömtől elfogult kedélylyel jöttünk össze ma (Igaz! Ugy van!), hogy téged pártunk becsületben és lelkes hazafiságban megőszült hü zászlótartóját (Éljenzés.), üdvözöljünk az ujév első napján. Az aggodalom, a mely országszerte elfogja az igaz honfiak lelkét, nem suhanhat el nyomtalanul felettünk, a kiknek kezébe egy ország többségének bizalma letette a polgárok legszebb, legszentebb jogainak gyakorlását. (Igaz! Ugy van!)

Érezzük, tudjuk, látjuk, hogy ez az uj esztendő miben sem hasonlatos ahhoz, a melyet harmincz év előtt ünnepeltünk: az uj életre, az uj jövőre, az uj ragyogásra ébredt nemzetnek hosszu idők után első vidám, reményteljes ujévi ünnepéhez. Mintha a természet örökké épitő, örökké romboló körforgása az emberek lelkét is magával ragadta volna! Már halljuk a csákányok döngetését azokon a falakon, a melyeket három évtized törhetlen munkája emelt e nemzet erősbitésére, hatalmának gyarapitására.

S a kik e kétes értékü munkára vállalkoztak, nem idegenek, nem külellenség zsoldosai, a kik rombolnak, hogy diadalt arassanak. A magunk testvérei, ennek a hazának fiai azok, a kik reá adták magukat e vállalkozásra, a mely, ha sikerülne, egyforma siralom volna a győzőkre és legyőzöttekre. (Igaz! Ugy van!)

Az alkotmányt magtámadni, hogy aztán megvédelmezhessük, a parlament tanácskozásait lehetetlenné tenni, hogy aztán rendbehozhassuk (Igaz! Ugy van! Tetszés.), a kormányzati elvet tönkre silányitani, hogy aztán ujra felépithessük (Igaz! Ugy van! Zajos helyeslés.); ez az a háramszorosan képtelen jelszó, a mely alatt harczba indultak. (Igaz! Ugy van!) És a mint Brigham Young, a mormonok hires apostola mondja, hogy szektájának hivei épen a legképtelenebb kijelentéseihez ragaszkodtak a legbuzgóbban: épen ugy történt itt is, hogy parlamentünk számos kiváló alakja minden gondolkozás, minden kritika nélkül szegődött szolgálatába ezeknek a törekvéseknek.

Hogy miért, annak okait itt nincs helyén kutatni, de jogunk, sőt kötelességünk megmondani, hogy azok, a kik e haza alkotmányát veszélybe sodorják, a kik a parlament tekintélyét aláássák, tárgyalásait lesülyesztik a dél-amerikai nemzetgyülések szinvonalára (Igaz! Ugy van!), azok e teremben soha sem voltak találhatók, vagy ha igen, ma hiában keresnők őket itt. (Ugy van! Tetszés.)

Mert, mélyen tisztelt barátunk, ki tudná azt jobban, mint te, hogy a mi hazánk alkotmánya nem egy vályogból való kunyhó, hanem egy hatalmas kővár, a melyet nem egy ember, nem is egy nemzedék, de az ivadékok egymásra következő sokasága épitett meg észszel, erővel, vérrel. (Ugy van!) Ezt az alkotmányt nem döntheti veszélybe senki, a ki annak lényege iránt komoly tisztelettel viseltetik (Ugy van!) Ezt megdönteni nem, csak elárulni lehet. De hiszszük és valljuk, hogy az a magyar még nem született meg, a ki alkotmányunknak árulója lehessen. (Ugy van! Tetszés.)

De nagy kérdés — sőt tán nem is kérdés — vajjon hasznára van-e alkotmányunknak az a demonstráczió, a mely hónapok óta folyik annak bizonyitására, hogy állami jogainknak ez a mentsvára még korántsem tökéletes mü, hogy megalkotói közül senki sem láthatta látnoki szemmel mindazokat az eshetőségeket, a melyek egy állam életében előfordulhatnak; nem különösen azt, hogy eljöhet az idő, midőn e fogyatékosságok benn az országban fogják a legbonyodalmasabb helyzeteket előidézni. (Igaz! Ugy van!)

Alkotmányunk egyik sarkolatos tétele, hogy országunkban törvényt csak a parlament, illetőleg annak többsége hozhat; de vajjon előreláthatta-e valaki azt, hogy összesen husz törvényhozó elszánt akarata kell hozzá, hogy ez országban soha semmiféle törvény ne alkottathassék? Előreláthatta-e, hogy mindenféle alkotmányos fölhatalmazáshoz *nem az a főkellék, hogy százak legyenek, a kik megadják, de hogy ne akadjon husz, a ki megtagadja?* (Igaz! Ugy van! Zajos helyeslés.) Ez pedig a mai helyzet képe. (Ugy van!) De bármiként vizsgáljuk az okokat, öntudatosan elmondhatjuk magunkról, hogy e helyzet előidézésében mi nem vagyunk vétkesek *és a szabadelvü pártot a vádnak még árnyéka sem érheti.* (Élénk helyeslés.) Minden törvényjavaslat ott feküdt idején a ház asztalán. (Igaz! Ugy van!) A tanácskozások rendjén, hangján csorbát nem ejtettünk soha (Igaz! Ugy van!); készek voltunk az üléseket tetszés szerint meghosszabbitani (Élénk felkiáltások: Igaz! Ugy van!), hogy módot és alkalmat nyujtsunk a kérdéseknek alaposabb megvitatására. (Ugy van!)

Még tovább mentünk! Heteken, hónapokon át türtük a gyanusitások, a rágalmak, a sértegetések özönét! (Igaz! Ugy van! Zajos helyeslés.); türtük olyan mértékben, a mely talán tul is haladja az egyes ember béketürésének mértékét; de megtettük, mert éreztük, hogy vannak magasabb, hazafiui kötelességek, a melyek féket parancsolnak az egyéni indulatokra, s ha majd idők mulva olvassák e parlamenti válság történetét, el fogja ismerni mindenki, hogy nem volt még párt, a mely igazsága és hatalma tudatában nemesebb nyugalommal viselte volna el az igaztalan és jogosulatlan támadásokat, mint a mi szabadelvü pártunk. (Élénk tetszés és helyeslés.) *Elviselte még akkor is, midőn e támadások azoktól eredtek, a kikkel tegnap még egy csatasorban küzdött* (Ugy van!) *azoktól, a kiknek nagy része arra soha sem tartotta méltónak e pártot, hogy annak belélétében tevékeny részt vegyen* (Ugy van!), *értékezletein szavát felemelje* (Igaz! Ugy van!), de a kik azonnal megragadták az alkalmat a kilépésre, midőn a párt önhibáján kivül egy komplikaltabb aktió terére sodortatott. (Igaz! Ugy van!)

Onámitás volna azt mondani, hogy könnyü szivvel láttuk barátaink eltávozását. (Ugy van!) Nehéz volna elpalástolni a felett való csodálkozásunkat, hogy milyen gyorsan, minden átmenet nélkül ment végbe a barátból ellenséggé való átalakulás; de viszont erőt adott az a tudat, hogy immáron nem maradt e pártban senki, a ki el ne volna tökélve törhetetlenül tovább haladni azon az uton, a melyet elénk szab a fiui kötelesség (Igaz! Ugy van! Zajos helyestés) *és a melynek végczélja: tiszteletet szerezni alkotmányunk ama sarkalatos tételének, hogy az ország ügyeinek intézésében a döntő szó a többséget illeti meg.* Ezt a jogot mi nem önmagunkból meritjük, ebben nem a saját akaratunk igazgat, de az a mandátum, a melyet az ország sok százezer választója a mi kezeinkbe tett le (Igaz! Ugy van!) és a melyet kötelességünknek tartunk visszaadni, mihelyt okunk van feltenni, hogy megszünt a politikai összhang köztünk és küldőink között. (Élénk tetszés és helyeslés.) Addig azonban egy tapodtat sem tágitunk arról a pontról, a melynek megvédelmezésére megbizatásunk, meggyőződésünk, politikai elveink köteleznek. (Zajos helyeslés.) A bejelentett obstrukczió bennünket ép oly kevéssé félemlit meg, mint a be nem jelentett és azért mégis már négy hónap óta tartó obstrukczió. (Igaz! Ugy van!)

Napról-napra látjuk mellettünk megnyilatkozni az ország igazi közvéleményét (Igaz! Ugy van!), a mely erőt, bizalmat nyujt nekünk a jövő küzdelmeire; és ha az ambicziójukat fékezni nem biró ellenfelek szemrehányásként emlitik fel, hogy immár harmincz éve tartja e párt kezében a hatalmat és ideje, hogy másnak engedje azt át, teljesen jogos büszkeséggel kérdezhetjük, vajjon van-e joga ez országnak panaszkodni e harmincz éves uralom ellen? (Igaz! Ugy van!), van-e oka változás után esengni s vajjon ez ország életmüködésének, erőforrásainak nem becsületes, szakavatott, önzetlen intézője, vezetője volt-e a szabadelvü párt mindenkoron? (Igaz! Ugy van! Élénk helyeslés.) És ha a támadások, bántalmak közepette társaink némelyikében talán aggodalmak támadnának az iránt, vajjon helyes-e az ut, a melyen halad, vajjon a partfegyelem rideg hangja nem hamis irányba tereli-e és az érdekek, a melyeknek kiküzdésére törekszik, valóban igazi érdekei-e a hazának, annak én valóban nem adhatok jobb tanácsot, mint azt, hogy tekintsenek reád, tisztelt barátunk és elnökünk, (Elénk éljenzés.) reád, a ki ötven év előtt kardot is kötöttél annak a mi közös ideálunknak a védelmére, a melyet a nemzet szabadságának hivnak. (Lelkes éljenzés.) Reád, a ki e hazafiui kötelesség teljesitéseért lánczokban szenvedtél (Lelkes éljenzés.), a ki átélted történelmünknek legsötétebb korszakát és a ki közel negyven év óta, barát és ellenség osztatlan tiszteletétől környezve (Igaz! Ugy van!), vezérszerepet viszesz politikai életünkben. (Hosszas lelkes éljenzés.)

A mig a zászló a te kezeidben van, a mig soraink élén te haladsz, addig ne ébredjen fel a kétség senkiben sem, addig nyugodtak lehetünk felőle, hogy a nemzet valódi érdekeinek utjáról nem térünk le egy vonalnyira sem. (Hosszantartó zajos tetszés, helyeslés és éljenzés.)

Reméljük, hogy az uj esztendőnek csak első napja leend sötét és a láthatár mihamar kiderül, reméljük, hogy az a hatalmas erő, a melynek neve hazaszeretet, egygyé forraszt nemsokára mindannyiunkat, kiket a politika napi küzdelmei szétzavartak. (Élénk tetszés.) Kivánjuk ezt mindenekfelett a hazának, kivánjuk magunknak és neked mélyen tisztelt barátunk (Lelkes éljenzes.) azzal a hő óhajtással, hogy ezt a hazát, a melyért ifju korodban küzdöttél, szenvedtél, férfi korodban szorgalmasan és eredményesen munkálkodtál (Igaz! Ugy van!) ne lásd most, agg korodra, a meddő pártoskodás sivár mezejévé válni. (Élénk tetszés, éljenzés.) Az isten sokáig éltessen! (Szünni nem akaró lelkes éljenzés.)

Báró *Podmaniczky* Frigyes pártelnök nagy meghatottsággal válaszolt:

Tisztelt barátaim! Tisztelt elvtársaim és képviselőtársaim! Az imént elhangzott, mondhatom *fenséges* szavak, mély visszhangra találtak lelkünkben, ép oly visszhangra az én elaggott lelkemben, mint találtak erős visszhangra a ti ifju kebleitekben. (Ugy van!) Igaza van a mi barátunknak, midőn azt mondja, hogy a meggyőződés bátorsága mellett lehet szenvedni. De képzeljétek azt ifju barátaim, hogy egy embernek, a ki mint az imént felemlitette tisztelt barátom, évek hosszu során harczolt egy eszméért, a ki örömtől repeső lélekkel látta, hogy az, a mit ő ifju korában álmodott, hogy az valósággá vált, a ki leborul e nemzet előtt, *a mely harmincz évi munkálkodással oly jó állapotba hozta a hazát, a milyenben soha sem volt* (Ugy van!), mikor elérkezik azon pillanat, melyet épen azok, a kik alkotmányunk ellen most harczolnak, mindig emlegetnek, mikor önállóságunk, mikor a magyar nemzet alkotmányos léte kidombordott volna és valóban irányt szabhatott volna a monarchiának, és épen ezt a pillanatot választják ki arra, hogy ezt az alkotmányt lábbal tapossák (Zajos felkiáltások: Igaz! Ugy van!), egy embernek, a ki évekig a maga szerény tehetségéhez képest folytonosan küzdött a haza javáért és végtére látja azt, hogy mikor megvalósulása közeledik már annak ideálnak, melyet ő kitüzött élete czéljául, akkor honfiak, nem külellenségek, hanem magyarok teszik tönkre azt, a mit mi oly nehezen kivivtunk: — ez az ilyen öreg embernek, mint én, mérhetetlen fájdalmat okoz. (Élénk tetszés.) Én nem értem azt, én nem tudom felfogni azt, hogy hogyan lehet valaki ilyen eszméktől, ilyen meggyőződéstől, ilyen — hogy mást kifejezést ne használjak (Egy hang: Hazaárulás!) . . .

Nem akarok ily kifejezést, a melyet ellenünk használnak, mások ellen használni. (Tetszés.) Mondom, nem értem, hogy valaki ilyen eszméktől lelkesüljön, hogy hónapokig ne legyen képes észretérni és ne legyen képes átlátni azt, hogy mi nem a rosszát, hanem csak a javát akarjuk a hazának. (Igaz! Ugy van!)

Én nagyon köszönöm szives szavaidat, nagyon köszönöm mindazon jókivánságokat, a melyeket elvtársaim és képviselőtársaim rokonszenves tüntetése is kifejezett, és én, mint annyiszor, ugy most sem mondhatok mást és nem fogadhatok mást, mint azt, nogy mindaddig, a mig ez a zászló az én kezemben van (Élénk éljenzés), én nem fogok hátrálni soha. (Élénk tetszés és éljenzés.)

Nem hátráltam sokkal veszélyesebb, sokkal szomorubb és sokkal nehezebb viszonyok közt, mint a mostaniak. (Élénk éljenzés.) Éljetek, édes barátaim, éljen *az egységes szabadelvü párt*, éljen a kormány, éljen a haza! (Élénk éljenzés.)

A miniszterelnöknél.

Ezután felhajtattak a párttagok a budai várba, a miniszterelnöki palotába, a hol báró *Bánffy* Dezső miniszterelnök a kormány összes tagjaival megjelent. A miniszterek körül képződött félkörből csakhamar előrelépett gróf *Tisza* István s a következő beszéddel üdvözölte a miniszterelnököt:

«Tisztelt barátom! Midőn megjelenünk előtted, hogy neked és munkatársaidnak átadjuk ez évforduló alkalmából szivből jövő üdvözletünket, nem zárkózhatunk el a helyzet komolyságának benyomása alól. Komolynak nevezem a helyzetet, mert hiszen nem kicsinyelhetjük azon anomáliának sulyát, miszerint a magyar állam költségvetés vagy költségvetési felhatalmazás nélkül lépte át az ujév küszöbét s azon sulyos felelősség nehezedik reátok, hogy ily körülmények között saját felelősségetekre tegyétek meg azt, a mit az ország érdeke elkerülhetetlenül parancsol. De ezért, ha sulyos is a helyzet, nem szabad tulságba mennünk annak megitélésében, mert hiszen *az alkotmányos életnek igaz, mélyreható komoly krizisével nem állunk szemben.* (Ugy van!)

Hiszen itt a törvény alkotása az ország sorsának intézésére hivatott illetékes faktorok között konfliktus nem fordult elő (Ugy van!); az illetékes faktorok akarata közt megvan a teljes összhang s csakis technikai körülmények akadályozták meg azt az összhangot abban, hogy idejekorán a törvényalkotás formái között nyilvánuljon (Élénk helyeslés.), a törvényalkotáshoz a komoly akarat megvolt és meg van; az animus legem ferendi hatja át a képviselőház többségét ma is, és ez akarat érvényesitésére, az akarat utjában álló akadályok leküzdésére törekedni kell e többségnek, küzdeni is akar e többség parlamentáris küzdelem utján alkotmányos eszközökkel a jövőben is. (Igaz! Ugy van.) *És t. barátaim, hogy ez a helyzet ne legyen alkotmányellenes, az egyenesen attól függ, hogy e parlamenti küzdelemben szünet be ne álljon.* A parlamenti felügyelet, a parlamenti ellenőrzés fenn kell, hogy maradjon (Élénk helyeslés.) és a törvényalkotásra irányult komoly törekvésnek a parlamentben minden akadálylyal szemben a jövőben is meg kell nyilvánulnia. (Élénk helyeslés.)

És ha ez meglesz — a mint bizonyára meg is lesz — nem félek én attól, hogy e helyzetet hamis szinekben lehessen az ország közvéleményo előtt feltüntetni. (Igaz! Ugy van!) Hiszen nagyon jól látja, tisztán látja ez ország közvéleménye azt a harczot, mondjuk azt a hajszát, a mely hónapok óta folyik, a melynek eredményével ma állunk szemben. Tisztában lehet mindenki azzal, hogy kit mennyiben terhel e beállott helyzetben a felelősség. Én nem is fogok erről tovább beszélni. Mert hiszen frivol és hiába való dolognak tartom a felelősségnek áttolását egyikünkről a másikára; (Igaz! Ugy van!); mindenkire reá esik a felelősség tetteiért és mulasztásaiért (Igaz! Ugy van!) nem kérdés, hogy vállalja-e vagy nem vállalja, azt viselnie kell. (Zajos tetszés és helyeslés.)

Hanem egy dologra talán mégis figyelmeztetjük azokat, kik tovább is folytatni akarják a küzdelmet. Mi okozta ezt az abnormis helyzetet? Az, hogy a törvények idejekorán létre nem jöttek. Mi a kiut ebből az állapotból? A törvények mielőbbi megalkotása. (Igaz! Ugy van!) Ki akarja ez állapot megszüntetését? Az, a ki a törvények megalkotására törekszik. (Élénk tetszés és éljenzés.) És ki akarja ezt meggátolni, és ki akarja a rendes kerékvágásból kizökkent szekeret továbbra is az abnormis uton tartani? Az, a ki továbbra is akadályozza a törvények megalkotását. (Igaz! Ugy van!) A tiszta, egyszerü igazság ez t. barátom, a melyet semmiféle frázis, semmiféle dialektika el nem magyarázhat. Es hiába állanak elő azok, a kik felgyujtottak a házat, hiába verik azok félre a harangot, ezzel ebben az országban senkit megtéveszteni nem lehet. (Ugy van!)

De nem szabad az ország közvéleményét más irányban sem megtéveszteniök; nem szabad, hogy az ugynevezett ex-lex-állapot feletti lárma elterelje az ország figyelmét attól a sokkal nagyobb bajtól, attól a sokkal komolyabb veszélytől, a melyet egész parlamentarizmusunk elfajulása rejt méhében. (Ugy van!)

T. barátaim! A ki figyelemmel kiséri az események folyását, régóta láthatta e bajnak fejlődését ez országban és *nem lephet meg senkit, ki nyitva tartja szemét, hogy ez a lappangó baj most egyszerre ily elementáris erővel tudott kitörni.* (Igaz! Ugy van!) De ha megszoktuk is némileg e baj szimptomáit, ne kicsinyeljük annak mélyre ható kihatását az ország viszonyaira. Hiszen, tisztelt barátaim, nekünk magyaroknak fizikai erőnk csekély azon nagy feladatokhoz, a melyeket az isteni gondviselés s a világtörténelem vas logikája rótt e nemzetre. (Ugy van!) Nekünk erkölcsi eszközökre, erkölcsi tőkére, tekintélyre, politikai belátásra (Ugy van!), akcióképességünkbe vetett hitre van szükségünk, ha meg akarjuk állni helyünket. (Élénk helyeslés.) Es azon 30 esztendő lefolyása alatt, melyet a magyar nemzet zavartalan alkotmányos élete tölt be, *ez az erkölcsi tőke szüntelen gyarapodóban volt* (Ugy van!), ugy, hogy midőn a közel multban oly mélyreható bonyodalmak támadtak e monarchia másik államában, a melyek komoly aggodalmakat támasztottak barátainkban és reményeket ellenségeinkben, akkor egyszerre általánossá vált a meggyőződés itt benn és kint az ország határain kivül, hogy ennek a monarchiának biztos alapját, biztos gerinczét a magyar nemzet képezheti. (Ugy van!)

Pedig, tisztelt barátaim, e monarchiának fennállása, hozzáteszem fennállása, mint tisztelettől környezett akcióképes hatalmas nagyhatalmasságnak (Ugy van!) Európa érdekét képezi és életkérdés a magyar nemzetre (Ugy van!) ugy, hogy saját sorsunk szempontjából és azon megitélés szempontjából, melylyel a magyar nemzet Európában találkozni fog, döntő fontosságu kérdés az, fenmaradjon-e a hit, fenmaradjon-e a bizalom, hogy a magyar nemzet a monarchiát nemcsak fenn akarja tartani, de fenn is tudja tartani, fenn is képes tartani. (Ugy van! Élénk helyeslés.)

Hát ily viszonyok között megdöbbenve kérdezhetjük azt, hogy most kellett-e ezen parlamenti helyzetet kifejlődésre hozni? (Ugy van!) *Most egy nagy politikai szituáczió küszöbén, most midőn 30 évi áldozatkész, nehéz munka eredménye, érett gyümölcsként hullana a magyar nemzet ölébe?* (Ugy van!)

Hát nem látják-e azok az urak, a kik a bajokat könnyelmüen s a szenvedélyektől elragadva felidézték, nem látják-e azt az iszonyu kárt, a melyet e nemzetnek már is okoztak. (Ugy van!) Nem is beszélek a nemzetgazdasági kárról, azt érezzük és viseljük mindnyájan. De nézzék meg a nemzetiségeknek mozgolódását az országban. (Ugy van!)

Hallgassák csak meg ellenségeinknek gunykaczaját; nézzék meg a megdöbbenést szövetségeseinknél, a kik egyszerre azt látják, hogy csalódás volt, illuzió volt a magyar nemzetbe vetett bizalom. (Ugy van!) Én nem értem, hogy ha mindezeket fontolóra veszszük, ne a megszégyenülés, ne a hazafiui bánat és a hazafiui elkeseredés hangján kelljen e dologról beszélni? És nem látták-e azok az urak azon továbbmenő, meg borzasztó veszélyeket, melyeket e helyzet rejt a méhében? Hiszen ki állhat jót a jövőért? Az isteni gondviselés utjai kikutathatlanok. Ki áll jót róla, hogy nem áll-e be bármely pillanatban oly szituáczió, melyben a nemzetnek egész erélyére, egész akcióképességére van szüksége? Minő borzasztó következményekkel járna az, ha egy ilyen pillanat ebben a tehetetlen anarchiában találná a magyar nemzet alkotmányos szervezetét. Tisztelt barátaim! *Damokles kardja ez a magyar nemzet legdrágább kincsei felett*, minden felett, a mi szent előttünk és én azt hiszem, hogy *a mai politikai helyzet legelső feladatát ezen bajok alapos, gyökeres szanálása kell, hogy képezze.* (Ugy van! Helyeslés.) Kötelessége ez pártkülönbség nélkül minden jó hazafinak. (Igaz! Ugy van!) *De leginkább kötelesség ez miránk nézve* (Ugy van!), *a többségre nézve*, mert hiszen mi a nemzettől nemcsak jogokat, hanem kötelességeket is kaptunk; minket azzal a parancscsal küldött a nemzet az ország házába, hogy azt a politikát, melyet helyesnek tartunk, érvényre emeljük (Igaz! Ugy van!)

Hogy minő eszközökkel jussunk el a czélhoz, arról nemcsak mi nem nyilatkozhatunk, de tőled sem kérünk nyilatkozatot, mert hiszen az eszközöknek a pillanat változó konzekvencziáihoz kell alkalmazkodniok. (Ugy van!) De azt hiszem az eszközöket illetőleg is két általános szempontot kiemelhetünk, Az egyik az, hogy *meg kell ragadni minden alkotmányos fegyvert és eszközt, mi e czél elérésére feltétlenül szükséges, de egy hajszállal sem többet, mint a mi arra elkerülhetetlenül szükséges.* (Ugy van!) *A másik az, hogy ha kell, küzdenünk kell e czélért magunkban is, méltóságteljes, törvénytisztelő, de csüggedést nem ismerő szivós küzdelemmel;* (Ugy van!) *de ha nyilnék rá alkalom, hogy ezen kérdések közmegnyugvására békés uton intéztessenek el, ezt az alkalmat hazafiui örömmel kellene megragadni.* (Elénk tetszés és helyeslés.) És itt azt kiszem, bátran kimondhatom, hogy nincs senki ebben a teremben, a ki, *ha egy ilyen kiegyenlités objektiv föltételei meg volnának, bárminő kicsinyes szempontokból, bárminő mellékes tekintetekből e kiegyenlitésnek utját állaná.* (Élénk helyeslés. Igaz! Ugy van!)

De, hogy e kiegyenlités valóban szanálja a helyzetet, hogy az valóban megnyugvást idézzen elő s egy jobb jövőnek képezze ajapját, annak előfeltételét képezi, hogy *az egyénekre és pártokra nézve megalázkodással ne járjon,* (Ugy van!) hogy az egyének és pártok jogos önérzetét intacte tartsa fenn (Igaz! Ugy van! és másodszor, hogy *ne csak a pillanat nehézségeiből képezzen kibontakozást.* (Zajos tetszés és helyeslés.) Mert hiszen, ha expedienst találunk, a melylyel keresztülbotorkázhatunk a pillanat nehézségein, de fennhagyjuk azt a Damokles-kardot, a melyet az imént emlitettem, nem javitottuk, de elrontottuk a helyzetet. (Igaz! Ugy van! Élénk helyeslés.) *A megoldásnak megnyugvást kell hoznia minden téren, ki kell huznia mindazon mérges anyagot, a mely a helyzet elfajulására vezet.* (Ugy van!) *Annak tehát biztositania kell a parlament méltóságát rendjét és munkaképességét, de egyuttal biztositania kell a lehetőség korlátai között a választások rendjét és tisztaságát is.* (Élénk helyeslés.)

Tisztelt barátaim! Hogy találunk-e ily módot a megoldásra, ki tudná ma azt megmondani. Mi csak azzal a szilárd elhatározással nézhetünk a bizonytalan jövőbe, hogy bármint alakuljanak annak esélyei, teljesiteni fogjuk kötelességünket (Élénk helyeslés.)

Nneked, mélyen tisztelt barátunk, a multban nehéz viszonyok között teljesitett kötelesség s a haza ügye körül szerzett érdemek lélekemelő tudata adhat erőt e küzdelemben. (Hosszas élénk tetszés, helyeslés és éljenzés.) Ez a tudat vértezzen fel téged azon féktelen támadásokkal szemben is, melyekkel ellenfeleid vad kétségbeesése fordul feléd. (Ugy van!) A méltatlan vád visszahull a vádló fejére, annál sulyosabban, mennél méltatlanabb (Tetszés) és barátaidnak tiszteletét, ragaszkodását, szeretetét irántad csak melegebbé teheti. (Élénk helyeslés és éljenzés.)

Ezektől az érzelmektől áthatva jöttünk most hozzád, hogy erőt, kitartást, egészséget kivánjunk neked és Isten áldását kérjük mindnyájunk közös küzdelmére. Áldjon meg téged a jó isten, adjon neked és az országnak egy boldog uj esztendőt! (Meg-megujuló élénk tetszés, éljensze és taps.)

Báró Bánffy Dezső beszéde.

Az éljenzés lecsillapultával a miniszterelnök a következőkben válaszolt:

Kedves barátaim! A tisztelt szónok ur beszédének végén azon óhajának adott kifejezést, hogy Isten adjon nekünk mindnyájunknak és az országnak egy boldog ujesztendőt. (Halljuk! Halljuk!) Kétségtelen, hogy ma, azon nehéz körülmények között, a melyekben vagyunk, egy ilyen jókivánság, ha érvényesülhetne, a legjobb volna. A legjobb volna nekünk, a kik első sorban vagyunk hivatva a közügyek élén állani; jó volna nektek, a kik ezen törekvésünkben és munkálkodásunkban minket támogattok és mindenekfelett jó volna — hisz erre van első sorban szükség — magának az országnak. (Élénk helyeslés.) A t. szónok ur, nem kétlem, elmondott szavaiban a pártnak és a ti érzelmeiteket, eszmemeneteket és gondolataitokat és, mondjuk, ez idő szerint, a legközelebbi pillanatban követendő politikai programmotokat fejtette ki. (Igaz! Ugy van!) *Én ezt az első betütől az utolsóig magamévá teszem.* (Élénk éljenzés.) Azon fekete szinekkel rajzolt képre való tekintettel, a melyet előttünk feltárt, a helyzet komolyságára való figyelemmel meg kell, hogy szivleljük azon hangokat, a melyeket a helyzet tisztázása érdekében mondott; midőn ezen fekete szinekkel ecsetelt helyzetre való tekintettel itt állok én, a ki szorosan véve, ugy hiszem, jogtalanul, igazságtalanul és méltánytalanul (Igaz! Ugy van!) hónapok óta kiállitott czéltábla vagyok, hogy összekötött kezekkel türjem a sértéseket, a támadást és a jogosulatlan vádakat: kétszeresen kell, hogy gondolkozóban legyek, sokkal inkább, mint ti, hogy *vajjon e helyzet előidésében az én szubjektiv botlásaim, tevedéseim és hibáim mennyiben játszanak szerepet?* (Halljuk!)

De akármilyen mélyen vizsgálom is magamat, abban a nézetben vagyok, hogy ebben a tekintetben, ebből a szempontból a támadás, a harcz, vagy a mint a t. szónok mondá, *a hajsza ellenem jogosulatlan.* (Igaz! Ugy van!) A programm, a melynek megvalósitására a szabadelvü párt nem mint uj programmal, de az uj választások után az ország előtt ujra megjelent, egy átalában nem olyan, hogy az ellen kifogást tenni lehetne, hogy annak egyes részleteit, mint olyat állithatnók oda, hogy ez nem az ország érdekeinek kivánna szolgálni. (Igaz! Ugy van!) *Azt gondolom, hogy az én egyéni eljárásom, egyéni intézkedéseim és felfogásaim nem olyanok, hogy azok a hajszára és ilyen értelemben való megitélésére okot képezhetnének.* (Igaz! Ugy van!) De hát uraim, ezt elmondhatjuk itt, a magunk körében; azonban hiába hangoztatjuk abban a körben, a mely épen az ellenkező álláspontra helyezkedve, a támadást intézi és akciójával lehetetlenné tesz minden parlamentáris alkotást, minden törvényhozási müködést és mindent, a mit a nehéz viszonyok közt épen az ország érdekében kellene létrehoznunk. (Igaz! Ugy van!) Ezekkel a támadásokkal, ezzel az akcióval, vagy mondjuk, ezen mindent megakasztó eljárással szemben *bizonyos határig kötött kezekkel állunk már hónapok óta itt.* És miért? Azért, mert a magyar parlament, a magyar országgyülés tisztességét akartuk fentartani és *nem akarjuk a megindult hajszát ellenhajszával és ellentámadásokkal még élesebbé tenni.* (Élénk tetszés és helyeslés.) Hisz az ország közvéleményében idehaza és künn már is megingott prestigeünket ez még inkább alászállitani.

Azonban most is, daczára annak, hogy az utolsó órán tul vagyunk, én elfogadom a t. szónok urnak azon állitását, hogy nem kell tenni semmivel többet, mint a mennyi föltétlenül szükséges, de azt meg kell tenni, mert az ország érdeke parancsolja. (Zajos helyeslés.) Es most ezen ujév kezdetén, én, a ki hivatva vagyok ez idő szerint ezen pártnak vezéreként a parlamenti tárgyalásokat is vezetni, más egyebet nem mondhatok, mint azt, hogy *ez az álláspontja a kormánynak*; mert hiszen, a mint helyesen mondta a t. szónok ur, uj programmot, uj, messze időkre kiható tervezeteket felállitani nem lehet (Ugy van!), mert az adott körülmények között *a percz eseményei kell, hogy a pillanat elhatározását meghozzák.* (Igaz! Ugy van!) Mi törekedni fogunk ugy a parlamenti tárgyalásoknál, mint a közigazgatási és az államháztartás ügyeinek vezetésénél csakis azon határig elmenni, a meddig feltétlenül szükséges és kerülni mindazt, a mi a feleslegesnek szinezetével birhatna; *de meg fogunk tenni mindent, a mi szükséges arra, hogy előbb vagy utóbb a parlament munkaképessége helyreálljon és a mi feltétlenül szükséges arra, hogy a magyar állam kormányzata és az ország gazdasági háztartása fennakadást ne szenvedjen.* (Élénk helyeslés.)

Tudom, hogy az általános felelősségen kivül a politikai alkotmányos és közjogi felelősség is terheli magát a kormányt, a mely ezen nehéz viszonyok között az ország kormányzásának tovább vitelére vállalkozott. (Igaz! Ugy van!) Előttünk állott a választás, a válut: *letenni a fegyvert, avagy pedig saját felelősségünkre vállalkozni a helyzet fenrtartására.* (Halljuk! Halljuk!) *Én azt gondolom, hogy nekünk kötelességünk volt ezen utóbbi álláspontra helyezkedni,* (Elénk éljenzés.), mert az ország érdeke, a suprema lex ezt parancsolta (Igaz! Ugy van! és hogy ha nem ezt tesszük, bárha itt alkotmányos felelősséggel állunk szemben, az erkölcsi felelősség sokkal nagyobb lett volna. (Igaz! Ugy van!) És ezen felelősségünk elválllalásának tudatában mégis elmondhatjuk, őszinte lelki ismerettel és megnyugvással, hogy nem hisszük, hogy *akár a józan közvélemény itt e hazában — s azt hiszem, ez a nagy többség* (Igaz! Ugy van!) — *akár a külföld azt mondhatná, hogy hibásan jártunk el.* (Igaz! Ugy van!)

Meg vagyok győződve, hogy az utókor tisztán fog látni, és nem a napi pártszenvedélyektől elvakitva, és ha egyátalán igényt tarthatunk arra, hogy a történelem a mi tetteink és tényeink felett itéljen, meg vagyok győződve, hogy az nekünk fog igazat adni. (Igaz! Ugy van!) Akkoron majd az, hogy a felelősség kit fog terhelni, tisztázva lesz, meg vagyok győződve, ugy, a mint az az igazságnak megfelel, ugy a hogy annak az adott körülmények között való eljárással szemben történnie kell. (Igaz! Ugy van!) Ezen, nagy felelősséggel járó további akcziónak támogatására hozza a t. szónok ur a pártnak bizalmát, a pártnak támogatását, (Igaz! Ugy van!) a melyre épitve lehet a *további teendőkre vállalkozunk, és a melyre épitve lehet a további küzdelmet felvennünk.* Ezt pedig fentartjuk akármiféle körülmények közt is. (Élénk hosszas éljenzés), mert az ország érdeke ugy parancsolja. (Hosszas szünni nem akaró élénk éljenzés.)

Ezzel *nem akarom azt mondani, hogy a kellő módozatok mellett találtatnék kiegyenlités, ugy, a hogy a szónok ur mondotta, egyének és pártok dekapitulálása, sérelme, hátratétele és megalázása nélkül lehetséges, nem fogadnók azt el;* de főképen lehetetlen az, hogy az a nagy többség, a mely Magyarország ügyeit harmincz éven keresztül folytonosan vezette, még pedig mindenkor az ország érdekeinek előnyére (Igaz! Ugy van!), egyszerre a fegyvert tegye le a kisebbség előtt (Igaz! Ugy van!), a mely kétségtelen, jogosan támadással nem jöhet (Igaz! Ugy van!)

Ez nem a kiegyenlités visszautasitása, hanem feltételeinek megállapitása. (Igaz! Ugy van!) Meglátjuk, hogy lesz-e erre ut, vagy nem. (Halljuk! Halljuk!) Ha nem lesz, akkor maradunk azok, a kik voltunk: hivek az alkotmányhoz, hivek elveinkhez, kitartók a küzdelemben és a haza érdekeit szem előtt tartók; és ennek érdekéből nem riadunk vissza, bármi támadás jöjjön is. (Szünni nem akaró, élénk helyeslés.)

Hogy ily nehéz körülmények között az első lövés mindig engem talál: ez természetes; de legyetek róla meggyőződve, hogy daczára a személyi, a társadalmi és politikai támadásoknak, én mindig nyugodtan állok meg. (Élénk éljenzés.) *Tartom a fegyvert kezemben és le csak akkor teszem, midőn letehetem a nélkül, hogy ez a párt megrövidülést és sérelmet szenvedjen, a nélkül, hogy a haza érdekeit ez által feláldozzam.* (Élénk éljenzés.)

Ezek elmondása után, t. barátaim, engedjétek meg énnekem, hogy megköszönjem azon szives és barátságos támogatást, a melyben négy éven keresztül mint Ma-

gyarország miniszterelnökét részesitettetek. (Élénk éljenzés.) Engedjétek meg énnekem, hogy megköszönjem azon szives barátságot és rokonszenvet, a melyben tőletek részesültem, részesültem nem mint miniszterelnök, hanem mint magánember is (Élénk éljenzés.), mint a pártnak tagja, mint nektek barátotok. (Élénk éljenzés.) Engedjétek meg, hogy midőn ezt megköszönöm, az ujév alkalmából magam is minden jót kivánjak nektek, minden jót otthon, boldogságot családotokban és mindenekfelett jót, mondhatnám talán: jobbat ez uj esztendőben. (Élénk éljenzés.)

A függetlenségi és 48-as párt ujéve.

A lelkesedés és őszinte ragaszkodás megnyilatkozása volt az a demonstráczió, melylyel a függetlenségi és 48-as pártnak a fővárosban időző valamennyi tagja pártelnöke *Kossuth* Ferencz elé járult, hogy az évforduló alkalmából üdvözölje.

A megjelentek élén, a pártelnök lakásán *Barabás* Béla intézett *Kossuth*-hoz nagyszabásu beszédet.

Barabás Béla üdvözlő beszédében legelőször is a párt szeretét és ragaszkodását tolmácsolta elnöke iránt, kinek vezérlete alatt küzdenek a nemzet jogaiért, mert — ugymond — *a ma még a mienk, de a holnap, Isten tudja, már kié lesz?* Idézi a költőt, a kinek mondása:

„Lement a nap, de csillagok
Nem jöttenek. Sötét az ég,
Közel s távolban semmi fény sincs,
Csak mécsvilágom s honszerelmem ég!

Ráillik a mai helyzetre is, mert a kormány gyarlósága folytán az alkotmány hajójának vitorláit ellenkező szelek tépik foszlányokká. A hajó mozog, de nem halad. A közösügyek világitó tornyának tüze kialvóban van és az események kérlelhetetlen logikáján keresztül *a mai szabadelvüség fénye már nem biztató* (Zajos tetszés.)

A függetlenségi párt a tévelygő hajót a függetlenség szabad kikötőjébe akarja bevezetni, de addig a pártnak, mint a parlamenti ellenzék radikális részének sok a teendője, mert törvényeink parancsoló erejét *megtörte a hatalomhoz minden áron való ragaszkodás hitványsága.* Egy rendszernek összes bünei telitették meg a levegőt, támadták meg a magyar társadalmat és bilincsbe verték az emberek lelkiismeretét, mindezt azért, hogy hatalmuk nagysága előtt az egész nemzet némán leboruljon, türjön és szenvedjen. (Zajos helyeslés.)

És a nagy nemzeti zavarodásból hiába iparkodunk kijutni. Azt mondják, van nekünk egy nagy királyunk, egy atyai bölcs fejedelmünk, de a bizonytalanságak kétségbeejtő napjaiban *hiába keresi őt szemünk.* (Igaz! Ugy van!) A nemzet árván marad, hisz a magyarnak az volt örök végzete, hogy *sohasem tudták, vagy nem akarták megérteni.* (Lelkes éljenzés.)

Küzdelemre biztat tehát, a mig ennek a kormányzati rendszernek minden gonoszsága ki nincs irtva, mert a mai rendszer bukása uj életre fogja kelteni a nemzetet. Beszédét igy végzi:

Ragadd meg tehát szeretett vezérünk a mi nemzeti küzdelmünk szent zászlaját. Erős kezekkel lobogtasd azt e kis csapat élén, melynek minden egyes tagja százezreit képviseli annak az államalkotó, romlatlan derék magyar népnek, a melynek a nagy világon e kivül nincsen számára hely. Te vagy hivatva apád nagy szellemének erejével harczba vinni a függetlenség zászlaját, *mely rongyos lehet, de szennyes nem lesz soha.* (Zajos, meg-megujuló éljenzés.)

Igy remélve elveink győzelmét, ne magunknak, de édes jó magyar hazánknak kivánjunk boldog ujévet. Isten tartson, éltessen! (Hosszantartó éljenzés.)

Kossuth Ferencz beszéde.

Kossuth Ferencz átérezve a válságos helyzet minden nehézségét, a következő hazafiságtól áthatott beszédet tartotta:

A mi máskor örömmel töltötte volna el keblemei, hogy titeket barátaim, hü elvtársak, körülöttem látlak, most az örömbe bánatot is vegyit, mert emlékeztet arra, hogy ma van az alkotmánysértés első napja. Ennek tudata alig hagy szivemben másra helyt, mint a honfibánatra, a honfiaggodalomra.

Megtörtént az, a mit eddig soha nem jegyzett fel az ezredéves magyar történelem, hogy nem az idegen hatalom, zsoldos erővel, hanem *az országgyülés többsége élén egy magyar felelős miniszterelnök támadja meg az alkotmányt* (Zajos tetszés) azért, mert a többség anyagi erejének nem engedtük meg azt, hogy világos törvényeinket megsértse vagy mellőzze, értelmüket kiforgassa és az ország egyik sarkalatos jogát érvénytelenné tegye. (Igaz! Ugy van!)

Ez megtörtént ma és e század utolsó éve egy szégyenfolt marad a magyar történelem lapjain. (Ugy van! Igaz!)

Ti, a kik velem küzdöttetek és lelkesen követtétek azt a zászlót, melyet erősebb kezekre bizhattatok volna, de hivebbekre nem, — ti jól tudjátok küzdelmünk történelmét, fegyverfogásunk okait, szükségtelen tehát ezeket részleteznem.

Csak annyit mondok nektek és azoknak, kik országszerte megbiztak a mi hazafiasságunkban, hogy mi megmararadtunk rendithetlenül elveink mellett; s ezek ellen sem mint honfiak, sem mint alkotmányos párt nem vétettünk egy perczig sem.

Elveinket e pár szó fejezi ki: *hazánk állami függetlensége és szabadsága s a magyar nép jogai és jóléte.* (Élénk éljenzés.)

De elveinkhez tartozik az alkotmányosság fentartása is, mert csak igy lehetnek egy független szabad hazának szabad polgarai.

Az alkotmányosság alapelve az, hogy a nemzet akarata szabadon és meghamisitatlanul nyilatkozhassék meg.

Csak ugy tudhatjuk meg a nemzet többségének akaratát, *ha mindenki, a ki pénzzel és vérrel adózik, politikai jogokkal is bir.* (Tetszés.)

De addig is, mig a nemzetnek csak egy kisebb része bir ilyen jogokkal, csak ugy tudhatjuk meg a politikai jogokkal birók többségének akaratát, *ha a választások tisztasága oly törvény által biztosittatik, a mely a tisztátlan és nem teljesen szabad szavazattal megválasztottakat kizárja az országgyülésből* (Zajos tetszés és éljenzés.) és megválasztásukat megsemmisiti egy független és részrehajlatlan fórum.

Továbbá, csak ugy nyilvánulhat meg a tisztán és szabadon megválasztottak igazi akarata, *ha az inkompatibilitási törvény szigorittatik* (Ugy van! Ugy van!) és mód találtatik arra, hogy az inkompatibilitás fölött egy páratlan fórum itélkezzék. (Helyeslés.)

A tiszta választásokkal megalakult és önérdek által nem vezetett többség akaratának minden alkotmányos államban érvényesülni kell.

Egy tiszta választással megalakult országgyülésen a kisebbség joga csak az, hogy a nemzet közvéleményét elveinek megnyerje; egy tiszta parlamentben a kisebbség joga és kötelessége világos; lázadó és hazaáruló lenne oly kisebbség, a mely egy tisztán megválasztott és inkompatibilis elemektől megtisztitott többség akaratának ellentállana. (Tetszés.)

Minálunk, jól tudjátok barátaim, hogy a többség miképpen alakult? Nem is titkolja már ezt maga a miniszterelnök sem; a politikai morál csak olyan, mint az egyéni erkölcs; az első ballépés fáj; titkolja, szégyenli ezt a megtévedett; de mikor a tévelygést megszokta, nem szégyenli többé, nyiltan bevallja. (Élénk tetszés.)

Báró Bánffy bevallotta miniszterelnöki székéből, hogy pénzt kezelt választási czélokra, bár erre a törvény büntetést ró; rábizonyult, hogy hivatalos — ugynevezett — szelid nyomásokat eszközölt, bár erre is büntetést ró a törvény; bevallotta azoknak, kikkel paktált, hogy a tiszta választások biztositását czélzó kuriai biráskodási törvény nem fog létre jönni, mert másképp az ország joga, a közgazdasági önállóságra, a választásoknál érvényre juthatna, ha tiszta választások lennének, a mit ő nem akart. (Mozgás.)

Ilyen tényekkel állunk szemben, kedves barátaim.

Az igy bevallott eszközökkel megszerzett nagy többség most egy nyers erőt képez, melyre támaszkodik báró Bánffy és *minden érvre azzal felel, hogy háta mögött ül a többség*; minden törvénysértésre abból merit jogot, hogy övé a többség. (Zajos tetszés.)

Még egy tiszta választással megalakult többségnek sem lenne joga törvényt sérteni, mert módjában van megváltoztatni oly törvényeket, melyek fölfogásai és elvei ellen vannak; de mig e törvényeket meg nem változtatja, ha azeket megsérteni igyekszik, *akkor a nyers erőt emeli a jog és a törvény fölébe, és följogosit a nyers erő használatára* (Élénk tetszés.), mert az erőszak ellen csak ellentállás és erőszak alkalmazható; a nyers erő ellen csak nyers erő győzhet, mi azonban, mikor az erős küzdelembe belementünk, nem tértünk el hagyományos elveinktől, melyek szerint csakis elvekért elvek ellen, és soha személyekért vagy személyek ellen nem küzdünk.

Ha most báró Bánffy személyének megtagadjuk a kormányzás eszközeit, ezt azért teszszük, *mert ő alatta domborodott ki legjobban az a rendszer, mely hazánkat anyagilag és közszellemileg romlásba dönti.* (Zajos tetszés.)

Továbbá azért fordult küzdelmünk éle báró Bánffy ellen, mert bebizonyult, hogy nemcsak nem használta fel a gondviselésszerü alkalmat biztosithatni az ország közgazdasági önállóságát, de (ámbár mult évben maga is elismerte az erre vonatkozó törvények elvitázhatlan értelmét), *meghajolt mindjárt az első nehézségek előtt*, melyekbe a törvény végrehajtása ütközött és a nehézségekkel szemben nem vonta le a következtetést, hanem arra vállalkozott, hogy *kijátszsza és félremagyarázza a törvényt és igy megtámadja a királyi eskü szentségét is, mely e törvényt biztositotta.* (Ugy van! Ugy van!)

Ily körülmények közt lehetetlenné tette magát a miniszterelnök, *mert nem maradhat a kormány rudja oly kezekben, a melyek mindenhez hozzá nyulnak: az ország jogaihoz, az ország törvényeihez, a királyi esküjéhez, a multhoz, a jelenhez, a jövőhöz* (Zajos meg-megujuló éljenzés), és mindezt összetépik, összetörik, csak azért, hogy a hatalom tovább is élvezhető legyen. (Zajos tetszés.)

Ezeknek folytán erős küzdelmünk jogosult, sőt kötelességszerü, és mi hiven megtettük kötelességünket. (Ugy van!)

Azonban jól tudjuk azt, édes barátaim, hogy az ellentállás romokat hagy hátra, még ha győzelemre is vezeti az Isten az igaz ügyet, oly sebeket hagyhat hátra a küzdelem, melyek veszélyeztethetik mindazt, a mi leg szentebb előttünk.

Csakis a végkényszer nyomása alatt érvényesitjük tehát jogunkat és teszszük meg kötelességünket, mi nem más, mint az, hogy minden törvényes és a házszabályok által megengedett eszközzel megtörni igyekszünk a *jogtipró, törvénysértő, alkotmánytipró miniszterelnök vak és öntudatlan hatalmát.* (Lelkes éljenzés.)

Megirtam és elmondtam, de *ünnepélyesen ismétlem most, hogy egy olyan kormány, a melyhez a jog és törvénytiprás vádja nem tapad bár elvi okok miatt nem birhatná bizalmunkat s ellene is szavaznánk, az én hitem szerint azonnal megkaphatná szavazási döntéssel az indemnitit* (Ugy van! Ugy van!) tehát nem áll az, hogy az alkotmánysértés szükségessé lett, mert *csak is egy oly férfiut lenne szükséges eltávolitani, a ki lehetetlenné tette magát a parlament egy tekintélyes része előtt* (Zajos éljenzés.) és igy csak is szeszélyesség az, hogy a többség akaratát éppen ezzel a közeggel akarja érvényre juttatni, és inkább nem juttatja érvényre ezt az akaratot, és megsérti az alkotmányt, mintsem hogy szeszélyéből engedjen.

Nem állhatna fenn az a vád, hogy éppen ilyen szeszély a kisebbség követelése, mert a kisebbség minden joga, minden sérelme iránt *ez a férfiu volt mereven vak és siket és benne látja megtestesülve a kisebbség az erőszakos jogtipró rendszer végleteit.* (Ugy van!)

Szükséges ezenkivül azért, hogy helyreálljon a parlamenti béke, az, hogy a választások tisztasága törvény által biztosittassék, és igy a többség nem egy mesterséges, de egy valódi többség legyen. Ez sem képezhet tulzott követelést, ha csak a többség magára nem akarja sütni a jogtalan létnek bélyegét.

Szükségessé lett a kormányelnök politikai vétkei folytán a kibontakozásra egy vám- és kereskedelmi uj provizórium, mert hiányzik már az idő a törvényt végrehajtani; ezen uj provizóriumot, bár pártunk nem szavazná meg, mert mi csak oly provizóriumhoz járulhatnánk hozzá, a mely az önálló vámterület megvalósitására használtatik fel, *azért mégis egy kormány rövid szavazás utján megszerezhetné az uj provizóriumot, ha kellő biztositék nyujtatnék arra nézve, hogy ezen uj provizórium ideje alatt, csakis az 1867: XII. t.-cz. által kijelölt módon, tehát a 61. §. szerint lenne megköthető a már beterjesztett szöveg szerint a vám- és kereskedelmi szövetség* és másképp nem (a mi nem lehet akadály, mert ezt a törvény ugyis világosan tiltja); és ha ezen határidőn belül, a törvény által előirt módon, a már beterjesztett szöveg szerint nem köthető meg bármilyen ok miatt a szövetség, akkor az önálló vámterület alapjának világos törvénybe-iktatásával rendeztetnének, a mely alkalommal minden olyan szerződéses intézkedéshez hozzájárulnánk, mely a vámháboru kikerülésére szükségesnek bizonyulna. (Ugy van! Ugy van!)

Minthogy abban az esetben, ha nem sikerülne a vámszövetség megkötése az uj provizórium szabta végleges időben, a nemzet világos jogainak s a törvények világos rendeletének tipusa nélkül ugy sem történhetnék más, mint az önálló vámterület alapján való végleges berendezés, ennélfogva az uj provizóriumnak ilyen feltételhez kötése sem képezhetne akadályt azok előtt, *kik akaratukat csakis a törvény keretén belül akarják érvényesiteni és igy nem képezhetne okot az alkotmány megtámadására.* (Zajos tetszés.)

Elmondtam a kérdések felett véleményemet s ezzel minden felelősség alól felmentettem lelkiismeretemet és pártunkat.

Ha nem ejtenek el egy lehetetlenné lett férfiut és miatta inkább a haza alkotmányát sértik meg; továbbá ha nem állnak rá arra, hogy *egy köztiszteletben álló személyiség foglalja el a miniszterelnöki széket*, s egy oly kormány alakuljon meg, a melyhez az erőszak, a jogtiprás, a törvénysértés vádja nem tapadt; (Zajos tetszés.) ha e mellett nem nyujtanak módot arra, hogy a választások tiszták legyenek és hogy a többség a választópolgárok igaz többségének akaratát képviselje; végre ha nem adnak biztositékot arra, hogy *provizóriumok lánczolata nem folytatódik*, hanem egy végleges és utolsó határidő tüzetik ki, melyen belül megköthető a már benyujtott vám- és kereskedelmi javaslat alapján, a törvények által előirt módok szerint a vámszövetség, de e határidő lejártával tényleg érvényesittetik az ország joga, az önálló vámterület alapján leendő végleges berendezkedéssel, akkor világossá lesz az ország és világ előtt az, hogy a többség akaratát a zsarnokságig viszik, *a többség elvei megvalósithatását egy lehetetlenné lett férfiu személyének áldozzák fel* (Ugy van! Ugy van!), továbbá, hogy valódi többséget nem akarnak, hanem csakis egy mesterséges többséget s az ország törvényeit végrehajtani nem akarják, hanem kijátszszák addig a törvényeket, a meddig valahogy kelepczébe nem kerithetik az országot.

Ha ez tovább is megkiséreltetik haldokló századunk szégyenére, akkor mi küzdeni fogunk minden törvényes és a házszabályok által megengedett fegyverekkel és Isten segitségével meg fogjuk mutatni, hogy a jog, a törvény, az igazság diadalmaskodni tudnak a vak és nyers erő felett. (Zajos éljenzés és tetszés.)

Isten tartsa meg hazánkat és adjon nektek honfiui vigaszt és boldogságot mint embereknek!

A beszédet perczekig tartó lelkes éljenzés követte.

A nemzeti párt ujéve.

A muzeum-köruti nemzeti pártkör ugyancsak lelkes tüntetésnek volt a szinhelye. Az egybegyült párthivek gróf *Apponyi* Albertet, *Horánszky* Nándort és *Szentiványi* Árpádot ünnepelték.

Gróf *Apponyi* Albertet *Horánszky* Nándor üdvözölte a következő beszéddel:

Igen t. vezérünk! Kedves barátunk Nehéz időkben és szomoru politikai viszonyok közt jöttünk hozzád, hogy felhasználjuk az ujév alkalmát arra, hogy téged üdvözöljünk és szerencsét kivánjunk neked abban a politikai küzdelemben, a melynek terhes feladatait az ország példátlanul zilált helyzete rakta a mi vállainkra és a mely küzdelemben az oroszlánrész első sorban téged illet, a vezért, a ki legmagasabban állasz. Nem a fátumszerü véletlen idézte elő ezeket az állapotokat, hanem a lefolyt éveknek politikája rakta le annak az alapjait. Az a politika, a melynek tervszerü és tudatos czélját az ország és a nemzet erőinek gyengitése képezte azért, hogy annál erősebb és szétbonthatatlanabb legyen az a hatalmi erő, a mely a személyes politika szolgálatába szegődött, a mely személyes politikának czélját az önző érdekeknek kielégitése és állandó táplálása képezi. (Igaz! Ugy van!)

A közélet betegsége lassan-lassan és fokozatosan fejlődött és én nem hiszem, hogy legyen Magyarországon gondolkodó ember, a ki előre nem látta, hogy annak valamikor és valamely alakban krizisben kell kitörni. (Igaz! Ugy van!) Kitörését nem mi idéztük elő, hanem előidézte az a kormánypolitika, a mely gőgösen és kihivóan állott az ország élére nem azért, hogy az ország közszükségleteit kielégitse, hanem, hogy azt tisztán hatalmi erőszakkal akként kezelje, a miként az az ország nagy érdekeinek meg nem felel. Előidézte továbbá azon perfid eljárást, a mely a dolgokkal és az emberekkel egyaránt kihivóan bánt és a mely bennünket is azon alternativa elé állitott, hogy vagy összetett kezekkel nézzük ezen sulyos helyzetet, vagy belemenjünk egy küzdelembe, a melynek czélját a fennálló kormányrendszernek megdöntése képezi. E nélkül nincsen gyógyulás, nincsen javulás. (Élénk helyeslés.) Történeti tényekre utalok, midőn az igazsághoz hiven azt állitom, hogy ha — egyebeket ezuttal kerülve és mellőzve — a kormány a közgazdasági kiegyezések kérdésében az 1898. évi I. t.-cz. tartalma és szelleme szerint járt volna el, ha későbbi ténykedéseiben a törvényhozás jogos kivánalmainak eleget tett volna nélkül, hogy az általam idézett törvénynek szellemét megmásitsa és meghamisitsa, szereplésünk ma egészen más és talán épen az ellenkező lett volna. Mert egész politikai pályánknak egyik dicsőségét az képezte, hogy mindenkor következetesek voltunk. (Tetszés.) Abban az esetben hihetőleg mi is a kiegyezés háta mögött állanánk. Világosan megmondottuk ezeket a törvényhozásban a szeptember eleje óta folyó vitákban és világosan megmondottuk konferencziáink határozataiban is. És ime mindezekkel szemben a kormány rideg visszautasitással járt el még pedig akként, hogy nem volt figyelemmel sem a törvényre, sem az ország érdekeire, sem végül arra a loyalitásra, a melylyel nekünk, a kik őt nehéz helyzetében kisegitettük, tartozott és tartozik. (Igaz! Ugy van!) Azt hiszem, hogy már ez a tény is napnál világosabban dokumentálja és konstatálja, hogy a bekövetkezett állapotnak értelmi és erkölcsi szerzői nem mi voltunk és vagyunk, hanem a kormány. Mi ezekből a tényekből csak konzekvencziánkat vontuk és nem más érdekből, mint csupán a haza érdekéből, mert ezenkivül soha semmi más érdek lépteinket nem vezérlette. (Zajos tetszés.)

De nemcsak ezek történtek a lefolyt időkben, mert ezek nem élesitették volna ki annyira a harczot. Szitotta azt maga a kormány, a mely olajat öntött a tüzre, a mikor a tárgyalások későbbi stádiumában nyilatkozataival hozzányult a nemzetnek legértékesebb érdekeihez, megsértvén mindazon szempontokat, a melyek az országnak becsesek és drágák. Legalizálta a törvényhozásban és a parlamenti élet összes nyilvánulásaiban az erkölcstelenséget és az erőszakot, a mikkel azután pártja egyetértett, mert hiszen ezekkel szemben sem fölszólalást, sem tiltakozást nem hallottunk. (Élénk helyeslés.) De a gyakorlati politikában is nemcsak legalizálta ezeket, hanem a mult választásokra való utalással — a mely eljárást a többség ujjongva jóváhagyott — előre verifikálta az erőszakot nemcsak a kormányzásban, de a parlament összalakulásában is, ez pedig nem jelent egyebet, mint a parlamentárizmus teljes leteritését. (Tetszés.)

Szóljak-e a parlament belső életéről, az összeférhetetlenségekről, a képviselői müködésnek erről a rákfenéjéről, a mely minden rossznak és gonosznak forrása? Szóljak-e azokról az erőszakoskodásokról, üldözésekről, a melyek az egész országban uralkodnak és lehetetlenné teszik nemcsak a politikai életben való müködést, de magának a társadalmi és családi életnek nyugalmát is? Szóljak-e arról a nagy és sulyos merényletről, a mely mint koronája jelentkezik azon gonosz állapotoknak, a melyek Magyarországon ma uralkodnak — értem a Tisza-féle törvényt — a melynek aláirásával Magyarország törvényhozásának többsége először nyult ezer év óta hozzá alkotmanyunkhoz, a mely pedig a nemzet megélhetésének, jövőjének egyetlen alapját, egyetlen biztositékát képezi? (Hosszantartó élénk helyeslés és tetszés.)

Elárulta igenis azt a külellenségtől eddig bevehetetlen fellegvárat, a melyben ez a nemzet minden időkben egyedül érezte magát biztonságban. Le akarta azt rombolni, hogy a nemzet ott álljon ezen erős hajlék nélkül, hogy igy sulyos viszonyok közt az ne nyujtson neki oltalmat. (Élénk tetszés.)

Mindezek sulyos bajok és ezeknek összesége okozta azt az elhatározást, hogy pártunk belement abba a küzdelembe, a melynek vége csak az lehet, hogy vagy mi pusztulunk, vagy megjavulnak közállapotaink. (Élénk tetszés és taps.) Tisztelt barátaim! Elismerem, hogy azok a fegyverek, a melyeket ezen küzdelemben használunk, nem normálisak. Huszonegy esztendős politikai multunk és küzdelmünk megmutatta azt, hogy mi mindig csak a szolidságnak, a mérsékletnek eszközeivel és fegyvereivel küzdöttünk. Megmutatta azt, hogy normális viszonyok közt ez a párt sohasem kivánt hozzányulni azon rendkivüli eszközökhöz, a melyekhez való nyulás fölfogásom szerint is sulyos hiba lenne akkor, ha a gyógyulás lehetőségének más eszköze is kezünkbe van adva. De ha nincsenek más eszközök és ha arról van szó, hogy vagy pusztuljon a közélet és pusztuljon az ország, vagy nyuljunk hozzá azon eszközökhöz, melyekkel ezeken a gonosz állapotokon változtathatunk, akkor nem szabad haboznunk, mert első sorban az ország érdeke és nem az eszközök — a melyekkel az ország javát elérni kivánjuk — jönnek tekintetbe. (Élénk tetszés.)

A javulás vagy gyógyulás ezekből a sulyos bajokból bekövetkezhet az esetben, ha fölül fog kerekedni a többségben a belátás és az ország érdekeinek megfontolása. Ha a sikernek biztositása mellett ez megtörténhet, vagy meg fog történni, akkor én azt hiszem, hogy mi is minden pillanatban készen leszünk a gyógyulásnak ezen békés eszközeihez nyulni. Ismétlem azonban, hogy nem tudom, vajjon ez be fog-e következni, de az bizonyos, hogy ha a sikert ezen az uton elérni nem lehet, akkor a harcz utján kell azt kivivnunk. Ez az, a mi a jelen pillanatban a mi lépéseinket irányitja. De akár a paczifikácziónak feltétlen sikerekkel járó utja, akár a harcz legyen az irányadó: az eszme, a mely lépteinket vezetni fogja, mindkét esetben a törhetetlen haladás lesz azon a téren, a melynek szolgálatában állunk. Miután pedig ebben a küzdelemben is a zászlót legmagasabban a mi vezérünk, Apponyi Albert emeli (Éljenzés.), bizunk benne, hogy ha bennünket akként vezet, a mint ezt évek óta bölcseségétől megszoktuk, a siker el nem maradhat. Ezen sikeres küzdelemhez kivánok vezérünknek erőt es egészséget és mindezekhez a kincsekhez még egyet: tökéletes családi boldogságot. (Lelkes éljenzés és tetszés.)

Gróf Apponyi Albert beszéde.

Gróf *Apponyi* nagyérdekü válasza, melyet erre elmondott, igy hangzik:

Igen tisztelt és szeretett barátaim!

Mélyen tisztelt és szeretett pártelnökünk üdvözlő beszédében rámutatott arra, a mi ma minden magyar ember lelki világát elfoglalja: az a kiválóan sulyos helyzet, a melyben az évforduló az országot találja, rámutatott t. barátaim arra is, hogy mik ennek a helyzetnek okai. Hiszen, ha az okokat végig akarnók kutatni, akkor vissza kellene mennünk — mint tettük képviselőházi beszédeinkben — a mostani rendszer keletkezéséig, a mostani rendszernek egész történetén kellene végig tekintenünk. (Igaz! Ugy van!)

Ennek a rendszernek a Bánffy-kormányt megelőző müködése előkészitette a talajt, hogy ily viszonyok fejlődhessenek. A közvetlen impulzust a kormánynak ezen országgyülés létrejövetelekor a választásoknál követett eljárás adta meg.

Ez a parlament bünben fogamzott, bünben született . . . (Igaz! Ugy van!) és azért az erkölcsi világrend minden törvénye szerint ennek a parlamentnek, mint lázbetegnek, folytonos krizisek között kellett hánykolódnia. (Igaz! Ugy van!)

Hogy ez bekövetkezett, lehet kényelmetlen, lehet káros, lehet válságos az országra nézve. De, ha be nem következik, ha az ily módon megválasztott parlament is csak oly nyugodtan fejezi be pályafutását, mint bármely más: *ez egyenesen kétségbeejtő lett volna, mert a nemzetben minden erkölcsi reakczió hiányát mutatta volna.* (Élénk helyeslés.)

Az országgülés müködését kezdettől fogva környező krizisek egész sorozata alatt mi, t. barátaim, talán keletén tul, tekintettel voltunk alkotmányunknak még ezen választások után is fenmaradó formáira. Még a formákat is annyira becsültük, *még a formák megtartását is olyan országos érdeknek tartottuk, hogy nem egy alkalommal kezet fogtunk a folyton fenyegető krizisek elháritására. Czélt ezzel nem értünk*; a helyzet javulását ezzel nem idéztük elő és pedig azért nem, mert az időnkint nyujtott támogatás nem hogy jobb utra terelte volna, hanem csak *elbizakodottabbakká, hatalmi gőggel elteltebbekké tette a hatalom kezelőit.* Ezt bizonyitja az országgyülés egész lefolyása, ezt a jelenlegi krizis közvetlen előzményei. (Igaz! Ugy van!)

T. barátunk utalt reá, hogy az országgyülés megállapitásakor történt és annak keletkezése homályt vető visszaélésekhez füződött a parlament testén folyton rágódó belső betegség: az inkompatibilitási törvény gyakorlati félretétele: ugy, hogy ez a parlament, a mint keletkezésében nem volt egészséges, ugy összeállitásában és müködésében is folyton beteg. (Igaz! Ugy van!)

Kitörésre juttatta a krizist — mint azt t. barátom is felemlitette — az, hogy miután az eddig beállott nehéz helyzeteknek legnezebbikét, azt, mely tavaly a kiegyezés megujitása körül állott be, a mi segitségünkkel elháritották, a midőn egyebet nem kötöttünk ki, mint azt, hogy az 1867: XII. tcz. rendelkezései épségben tartassanak, most már minden kétségen kivül konstatálva van, hogy a kormány ehhez sem ragaszkodik és az 1867: XII. tcz. ellenére, annak megkerülésével, kijátszásával akart intézkedni; *ezzel egyszersmind megsértvén azt a loyalitást, a melylyel tartozott nekünk, a kik őt a mult év végén nem a magunk érdekében. de az ország érdekében segitettük.* (Zajos helyeslés.)

És, tisztelt barátaim, még ez sem volt elég. Bekövetkezett az ezen alapon megindult vitában az a kormánynyilatkozat, a melyből nyilvánvalóvá vált a kormány fölfogása a magyar parlamentárizmusról. E felfogás szerint a kormányt semmi korlát sem feszélyezi abban, hogy választási czélokra ismeretlen forrásokból pénzeket gyüjtsön és kezeljen; azoknak a honpolgároknak pedig, a kiknek meggyőződése az uralkodó párt meggyőződésével nem egyezik, az államhatalomnak pártczélokra szervezett egész erejével kell megküzdenie; a mi világossá teszi azt, hogy ilyen küzdelem teljesen lehetetlen, (Zajos helyeslés), hogy itt az alkotmány nyujtotta módok fölhasználása által a honpolgárok kebelében élő önálló meggyőződésnek és nézeteknek érvényesülése matematikailag ki van zárva. (Igaz! Ugy van! Élénk tetszés.)

Es ha ezzel már ki volt mondva az alkotmánynak csődje és abból nem maradt fenn semmi egyéb, mint egy a maga egyoldaluságában a torzképig kifejlődött elv, a többség uralmának elve, a Tisza-inditvány a parlamentárizmusnak ezt az utolsó maradványát is kilökte lábai alól és az alkotmány összes faktorainak, a törvényhozás összes tényezőinek szabályszerü és törvényes müködése helyébe, ha nem is formailag, de erkölcsileg hasonló hatálylyal a klub-határozatok uralmát akarta tenni. (Igaz! Ugy van!)

Ez az a helyzet, ezek azok a törekvések, melyekkel szemben kifejlődött az a végletekig menő küzdelem, melyet a különben eltérő, sőt sokban ellentetes elvi alapokon álló ellenzéki pártok ezen czélból teljes szolidáritásban és szövetkezve folytattak és folytatnak. (Élénk helyeslés.)

Reá mutatott t. barátunk a küzdelem eszközeinek rendkivüliségére. Megengedem, hogy ezek az eszközök rendkivüliek, megengedem, hogy ezeknek egynémelyike az alkotmányjog formai szempontjából kifogásolható: de *e küzdelem erkölcsi jogosultsága, sőt szükségessége iránt kétség nem lehet.*

És itt egy nagy bizonyitványt hozhatunk föl magunk mellett: *az ellenzék küzdelmének abszolut önzetlenségét.*

Az ellenzéknek egyetlen árnyalata sem tart ebben a küzdelemben szem előtt személyes, vagy akár politikai pártelőnyöknek elérését. Allithatnak-e ugyanannyit, hasonló joggal ellenfeleink? (Igaz! Ugy van!)

Egyetlen egy ellenzéki árnyalat sem folytatja a küzdelmet azért, hogy ő hatalomra jusson, vagy a hatalomban részesedjék. Egyedüli czélul azt tüzte ki magának mindegyik, hogy a törvényeknek uralma és az alkotmányosság összes elvei érvényre jussanak. (Igaz! Ugy van!)

Nem küzdünk mi a többség legitim akaratának érvényesitése ellen, csak az ellen, hogy az alkotmányosság valamennyi többi elvei sutba dobassanak és egyedül a többség uralmának az alkotmányjognak semmi elfogadható elve által sem igazolható tulfeszitettsége álljon fenn. (Elénk helyeslés.)

És mert ilyen abszolute önzetlen a mi küzdelmünk, azért adja meg annak alapja és kiindulási pontja a kibontakozás módját is. (Halljuk! Halljuk!)

Minthogy küzdelmünk czélja semmi egyéb, mint a törvények megtartásának, mint az alkotmány összes elvei érvényesülésének biztositása, *a kibonyolódás semmi egyéb, mint hogy tárgyi és személyi biztositékot nyerjünk arra, hogy csak a legitim czélok, a törvények feltétlen uralma, az alkotmány összes elvei érvényesüljenek.* (Zajos helyeslés és éljenzés.)

Ily biztositék mellett leteszszük a fegyvet ma letettük volna az utolsó órában is, mielőtt az exlex állapot beállott. E nélkül ezt letennünk tiltja az ország alkotmánya iránti kötelességünk. (Zajos helyeslés és tetszés.)

Mihelyt egyszer ki van mondva, mihelyt egyszer világossá vált, hogy az alkotmányos uton való érvényesülés ki van zárva minden meggyőződésre nézve, melyet a hatalom nem támogat, minden egyénre nézve, melyet a hatatom üldözőbe venni jónak lát, *mihelyt az alkotmány léunyge fel van függesztve, hatályon kivül van helyezve, akkor — véleményem szerint — nem áll többé erkölcsi alapon az az ellenzéki küzdelem, mely tovább folytatná a parlamentben azt a játékot, hogy hosszabb-rövidebb viták rendezése által az ily alkotmányellenes állapotra az alkotmányosság látszatának köpenyét vesse.* (Igaz! Ugy van! Élénk helyeslés.)

Ezért t. barátaim, előttünk ásak két ut áll. Vagy a kibontakozás abban az értelemben és azoknak a kizárólag tárgyi czéloknak biztositásával, melyeket ugy t. barátunk, mint én hangsulyozzunk és én az ország érdekében kérem az isteni gondviselést, hogy világitsa meg *minden* tényezőnek elméjét és szivét, melynek befolyása van, hogy arra a legitim utra lépjenek, hogy ne nekünk, *az országnak, a nemzetnek adják meg, a mire Isten és ember előtt joga van.* Hosszantartó zajos helyeslés.)

A másik ut pedig akár milyen hosszu ideig tartson, akár mily áldozatokkal járjon: *a küzdelem folytatása.* (Zajos helyeslés és lelkes éljenzés.) melynek esélyeiben én bizom. (Élénk helyeslés.) Bizom, hogy akármilyen szomoru legyen a mai helyzet, akár milyen válságosnak tünjék fel, a mostani percz gyógyulást hoz magával egy lappangó, emésztő betegségből. (Igaz! Ugy van.)

Hogy ha pedig nem hoz, ha hosszabb és sulyosabb megpróbáltatás ideje következnék be a hazára, akkor nem állhatna be rosszabb helyzet, a mai ál-alkotmányosságnál, és akkor minket legalább lelkiismeretünk éltünk fogytáig meg fog nyugtatni arra nézve, hogy minden eszközt alkalmazásba hoztunk a szabadság helyreállitására, hogy kötelességünket hiven teljesitettük. (Igaz! Ugy van!) Az egyéni megnyugváshoz ennél több nem kell. (Élénk éljenzés.)

En azért köszönöm nektek, t. barátaim, a jóindulatnak és a barátságnak amaz érzelmeit, melyeket igen tisztelt és szeretett elnökünk nevetekben tolmácsolt. Legyetek meggyőződve, hogy ama benső megnyugváson felül, melyre mint az önérzetes és lelkiismeretes embernek legfőbb szükségére utaltam, az én életemnek nincs nagyobb büszkesége, mint azoknak a férfiaknak rokonszenve és barátsága, mint a kikkel hosszu időn át és nehéz körülmények között az ország javáért küzdelmet folytattam. (Hosszantartó zajos éljenzés.)

Ezután *Horánszky* Nándort a párt elnökét üdvözölte *Hodossy* Imre a következőkben:

Mélyen tisztelt elnökünk, szeretett kedves barátunk! Évek óta minden esztendőben meg szoktunk előtted jelenni azon czélból, hogy az uj év napján iránted való tiszteletünknek, szeretetünknek és ragaszkodásunknak kifejezést adjunk. Ezen ujév alkalmával kétszeresen ösztönöz bennünket szivünknek vonzalma, hogy ezt megcselekedjük, kétszeresen ösztönöz rá szivünk sugalata azért, mert azon nagy küzdelem, melyet mi hazánk alkotmányáért, nemzetünk érdekeiért gróf Apponyi Albert oldala mellett folytatunk, ez idő szerint téged illet meg a legelső, legkitettebb hely. (Éljenzés.)

Te tartod a zászlót a legnagyobb elszántsággal, a melyet mi követni akarunk. A kivánt sikert nem érted el eddig, nem értük még mi se el, de reméljük, hogy el fogjuk azt érni; te azonban, tisztelt barátunk, e téren már eddig is nagy dicsőséget arattál s e dicsőség abban áll, hogy az alkotmánynak és a nemzeti érdeknek ellenségei egész ádáz dühökkel neked mentek. Téged tüztek ki támadásaik czélpontjául, mert felismerték te benned azon férfiut (Zajos éljenzés.), a ki az alkotmánynak és a nemzeti érdekeknek védelmében közöttünk legelől megyen. Ez ádáz támadás ellened minket nem aggaszt, mert mi tudjuk, tisztelt barátom, hogy te vasember vagy és tudjuk, hogy a te jellemed egy szikla, a melyen mind e támadások, mint a viz hullámai megtörnek, te pedig, alig tekintve, alig ügyelve rájuk, diadalra fogod segiteni azt a zászlót, a melyet te reád biztunk. Ebben bizzunk, ebből meritünk mi bátorságot a további küzdelemre s ha te még több erőt akarnál a küzdelemhez meriteni annál, a mit Isten kebledbe már különben is adott, meritsd ezt azon tudatból, hogy tiszteletünk, szeretetünk, ragaszkodásunk iránted még fokozotabb mértékben fennáll, most, mint bármikor azelőtt. (Éljenzés és taps.) Fogadd szeretetünknek és tiszteletünknek ezen nyilvánitását szivesen és fogadd azon kivánságunkat, hogy téged és kedves családodat az uj esztendőben isten minden boldogsággal áraszszon el. (Lelkes éljenzés.)

Horánszky Nándor röviden igy válaszolt: T. barátaim! Most is, mint mindig, mély hálával köszönöm a baráti szeretetnek ezen érdemeimen tulmenő megnyilatkozását, a melynek ilyen meleg hanguiat kiséretében tanuja vagyok. Nem akarok e pillanatban előttetek arról szólani, a mit, gondolom, jogosan vallhatok, hogy hosszu politikai müködésemben mindig tanubizonyságot tettem arról, hogy veletek együtt odaadó hüséggel, az ország érdekei iránt kivánom megtenni a rám váró kötelességeket. Mondhatom, hogy erre nézve a jövőben sem fog hiányozni nálam sem az akarat, sem a bátorság, sem a törhetetlenség. (Éljenzés.) Mit birok tenni, mit nem, az nem rajtam mulik, hanem erőmtől és a gondviseléstől függ; de annyit mondhatok, hogy a mit birok, azt veletek együtt mindenkor áldozatul fogom hozni a közügynek. Ebben a tudatban ajánlom magam szives rokonszenvetekbe, a melyeknek olyan nagy arányával találkoztam és a mely nekem a legbecsesebb, mert minden más előttem közömbös, effemer értékü. (Hosszas éljenzés.)

gyarország miniszterelnökét részesitettetek. (Élénk éljenzés.) Engedjétek meg énnekem, hogy megköszönjem azon szives barátságot és rokonszenvet, a melyben tőletek részesültem, részesültem nem mint miniszterelnök, hanem mint magánember is (Élénk éljenzés.), mint a pártnak tagja, mint nektek barátotok. (Élénk éljenzés.) Engedjétek meg, hogy midőn ezt megköszönöm, az ujév alkalmából magam is minden jót kivánjak nektek, minden jót otthon, boldogságot családotokban és mindenekfelett jót, mondhatnám talán: jobbat ez uj esztendőben. (Élénk éljenzés.)

A függetlenségi és 48-as párt ujéve.

A lelkesedés és őszinte ragaszkodás megnyilatkozása volt az a demonstráczió, melylyel a függetlenségi és 48-as pártnak a fővárosban időző valamennyi tagja pártelnöke *Kossuth* Ferencz elé járult, hogy az évforduló alkalmából üdvözölje.

A megjelentek élén, a pártelnök lakásán *Barabás* Béla intézett *Kossuth*-hoz nagyszabásu beszédet. *Barabás* Béla üdvözlő beszédében legelőször is a párt szeretét és ragaszkodását tolmácsolta elnöke iránt, kinek vezérlete alatt küzdenek a nemzet jogaiért, mert — ugymond — *a ma még a mienk, de a holnap, Isten tudja, már kié lesz?* Idézi a költőt, a kinek mondása:

„Lement a nap, de csillagok
Nem jöttenek. Sötét az ég,
Közel s távolban semmi fény sincs,
Csak mécsvilágom s honszerelmem ég!

Ráillik a mai helyzetre is, mert a kormány gyarlósága folytán az alkotmány hajójának vitorláit ellenkező szelek tépik foszlánynyá. A hajó mozog, de nem halad. A közösügyek világitó tornyának tüze kialvóban van és az események kérlelhetetlen logikáján keresztül *a mai szabadelvüség fénye már nem biztató* (Zajos tetszés.)

A függetlenségi párt a tévelygő hajót a függetlenség szabad kikötőjébe akarja bevezetni, de addig a pártnak, mint a parlamenti ellenzék radikális részének sok a teendője, mert törvényeink parancsoló erejét *megtörte a hatalomhoz minden áron való ragaszkodás hitványsága.* Egy rendszernek összes bünei telitették meg a levegőt, támadták meg a magyar társadalmat és bilincsbe verték az emberek lelkiismeretét, mindezt azért, hogy hatalmuk nagysága előtt az egész nemzet némán leboruljon, türjön és szenvedjen. (Zajos helyeslés.)

És a nagy nemzeti zavarodásból hiába iparkodunk kijutni. Azt mondják, van nekünk egy nagy királyunk, egy atyai bölcs fejedelmünk, de a bizonytalanságak kétségbeejtő napjaiban *hiába keresi őt szemünk.* (Igaz! Ugy van!) A nemzet árván marad, hisz a magyarnak az volt örök végzete, hogy *sohasem tudták, vagy nem akarták megérteni.* (Lelkes éljenzés.)

Küzdelemre biztat tehát, a mig ennek a kormányzati rendszernek minden gonoszsága ki nincs irtva, mert a mai rendszer bukása uj életre fogja kelteni a nemzetet. Beszédét igy végzi:

Ragadd meg tehát szeretett vezérünk a mi nemzeti küzdelmünk szent zászlaját. Erős kezekkel lobogtasd azt e kis csapat élén, melynek minden egyes tagja százezreit képviseli annak az államalkotó, romlatlan derék magyar népnek, a melynek a nagy világon e kivül nincsen számára hely. Te vagy hivatva apád nagy szellemének erejével harczba vinni a függetlenség zászlaját, *mely rongyos lehet, de szennyes nem lesz soha.* (Zajos, meg-megujuló éljenzés.)

Igy remélve elveink győzelmét, ne magunknak, de édes jó magyar hazánknak kivánjunk boldog ujévet. Isten tartson, éltessen! (Hosszantartó éljenzés.)

Kossuth Ferencz beszéde.

Kossuth Ferencz átérezve a válságos helyzet minden nehézségét, a következő hazafiságtól áthatott beszédet tartotta:

A mi máskor örömmel töltötte volna el keblemet, hogy titeket barátaim, hü elvtársak, körülöttem látlak, most az örömbe bánatot is vegyit, mert emlékeztet arra, hogy ma van az alkotmánysértés első napja. Ennek tudata alig hagy szivemben másra helyt, mint a honfibánatra, a honfiaggodalomra.

Megtörtént az, a mit eddig soha nem jegyzett fel az ezredéves magyar történelem, hogy nem az idegen hatalom, zsoldos erővel, hanem *az országgyülés többsége élén egy magyar felelős miniszterelnök támadja meg az alkotmányt* (Zajos tetszés) azért, mert a többség anyagi erejének nem engedtük meg azt, hogy világos törvényeinket megsértse vagy mellőzze, értelmüket kiforgassa és az ország egyik sarkalatos jogát érvénytelenné tegye. (Igaz! Ugy van!)

Ez megtörtént ma és e század utolsó éve egy szégyenfolt marad a magyar történelem lapjain. (Ugy van! Igaz!)

Ti, a kik velem küzdöttetek és lelkesen követtétek azt a zászlót, melyet erősebb kezekre bizhattatok volna, de hivebbekre nem, — ti jól tudjátok küzdelmünk történelmét, fegyverfogásunk okait, szükségtelen tehát ezeket részleteznem.

Csak annyit mondok nektek és azoknak, kik országszerte megbiztak a mi hazafiasságunkban, hogy mi megmararadtunk rendithetlenül elveink mellett; s ezek ellen sem mint honfiak, sem mint alkotmányos párt nem vétettünk egy perczig sem.

Elveinket e pár szó fejezi ki: *hazánk állami függetlensége és szabadsága s a magyar nép jogai és jóléte.* (Élénk éljenzés.)

De elveinkhez tartozik az alkotmányosság fentartása is, mert csak igy lehetnek egy független szabad hazának szabad polgarai.

Az alkotmányosság alapelve az, hogy a nemzet akarata szabadon és meghamisitatlanul nyilatkozhassék meg.

Csak ugy tudhatjuk meg a nemzet többségének akaratát, *ha mindenki, a ki pénzzel és vérrel adózik, politikai jogokkal is bir.* (Tetszés.)

De addig is, mig a nemzetnek csak egy kisebb része bir ilyen jogokkal, csak ugy tudhatjuk meg a politikai jogokkal birók többségének akaratát, *ha a választások tisztasága oly törvény által biztosittatik, a mely a tisztátlan és nem teljesen szabad szavazattal megválasztottakat kizárja az országgyülésből* (Zajos tetszés és éljenzés.) és megválasztásukat megsemmisiti egy független és részrehajlatlan fórum.

Továbbá, csak ugy nyilvánulhat meg a tisztán és szabadon megválasztottak igazi akarata, *ha az inkompatibilitási törvény szigorittatik* (Ugy van! Ugy van!) és mód találtatik arra, hogy az inkompatibilitás fölött egy páratlan fórum itélkezzék. (Helyeslés.)

A tiszta választásokkal megalakult és önérdek által nem vezetett többség akaratának minden alkotmányos államban érvényesülni kell.

Egy tiszta választással megalakult országgyülésen a kisebbség joga csak az, hogy a nemzet közvéleményét elveinek megnyerje; egy tiszta parlamentben a kisebbség joga és kötelessége világos; lázadó és hazaáruló lenne oly kisebbség, a mely egy tisztán megválasztott és inkompatibilis elemektől megtisztitott többség akaratának ellentállana. (Tetszés.)

Minálunk, jól tudjátok barátaim, hogy a többség miképpen alakult? Nem is titkolja már ezt maga a miniszterelnök sem; a politikai morál csak olyan, mint az egyéni erkölcs; az első ballépés fáj; titkolja, szégyenli ezt a megtévedett; de mikor a tévelygést megszokta, nem szégyenli többé, nyiltan bevallja. (Élénk tetszés.)

Báró Bánffy bevallotta miniszterelnöki székéből, hogy pénzt kezelt választási czélokra, bár erre a törvény büntetést ró; rábizonyult, hogy hivatalos — ugynevezett — szelid nyomásokat eszközölt, bár erre is büntetést ró a törvény; bevallotta azoknak, kikkel paktált, hogy a tiszta választások biztositását czélzó kuriai bíráskodási törvény nem fog létre jönni, mert máskép az ország joga, a közgazdasági önállóságra, a választásoknál érvényre juthatna, ha tiszta választások lennének, a mit ő nem akart. (Mozgás.)

Ilyen tényekkel állunk szemben, kedves barátaim.

Az igy bevallott eszközökkel megszerzett nagy többség most egy nyers erőt képez, melyre támaszkodik báró Bánffy és *minden érvre azzal felel, hogy háta mögött ül a többség*; minden törvénysértésre abból merit jogot, hogy övé a többség. (Zajos tetszés.)

Még egy tiszta választással megalakult többségnek sem lenne joga törvényt sérteni, mert módjában van megváltoztatni oly törvényeket, melyek fölfogásai és elvei ellen vannak; de mig e törvényeket meg nem változtatja, ha azeket megsérteni igyekszik, *akkor a nyers erőt emeli a jog és a törvény fölébe, és följogosit a nyers erő használatára* (Élénk tetszés.), mert az erőszak ellen csak ellentállás és erőszak alkalmazható; a nyers erő ellen csak nyers erő győzhet, mi azonban, mikor az erős küzdelembe belementünk, nem tértünk el hagyományos elveinktől, melyek szerint csakis elvekért elvek ellen, és soha személyekért vagy személyek ellen nem küzdünk.

Ha most báró Bánffy személyének megtagadjuk a kormányzás eszközeit, ezt azért teszszük, *mert ő alatta domborodott ki legjobban az a rendszer, mely hazánkat anyagilag és közszellemileg romlásba dönti.* (Zajos tetszés.)

Továbbá azért fordult küzdelmünk éle báró Bánffy ellen, mert bebizonyult, hogy nemcsak nem használta fel a gondviselésszerü alkalmat biztosithatni az ország közgazdasági önállóságát, de (ámbár mult évben maga is elismerte az erre vonatkozó törvények elvitázhatlan értelmét), *meghajolt mindjárt az első nehézségek előtt*, melyekbe a törvény végrehajtása ütközött és a nehézségekkel szemben nem vonta le a következtetést, hanem arra vállalkozott, hogy *kijátszsza és félremagyarázza a törvényt és igy megtámadja a királyi eskü szentségét is, mely e törvényt biztositotta.* (Ugy van! Ugy van!)

Ily körülmények közt lehetetlenné tette magát a miniszterelnök, *mert nem maradhat a kormány rudja oly kezekben, a melyek mindenhez hozzá nyulnak: az ország jogaihoz, az ország törvényeihez, a királyi eskühöz, a multhoz, a jelenhez, a jövőhöz* (Zajos meg-megujuló éljenzés), és mindezt összetépik, összetörik, csak azért, hogy hatalom tovább is élvezhető legyen. (Zajos tetszés.)

Ezeknek folytán erős küzdelmünk jogosult, sőt kötelességszerü, és mi hiven megtettük kötelességünket. (Ugy van!)

Azonban jól tudjuk azt, édes barátaim, hogy az ellentállás romokat hagy hátra, még ha győzelemre is vezeti az Isten az igaz ügyet, oly sebeket hagyhat hátra a küzdelem, melyek veszélyeztethetik mindazt, a mi leg szentebb előttünk.

Csakis a végkényszer nyomása alatt érvényesitjük tehát jogunkat és teszszük meg kötelességünket, mi nem más, mint az, hogy minden törvényes és a házszabályok által megengedett eszközzel megtörni igyekszünk a *jogtipró, törvénysértő, alkotmánytipró miniszterelnök vak és öntudatlan hatalmát.* (Lelkes éljenzés.)

Megirtam és elmondtam, de *ünnepélyesen ismétlem most, hogy egy olyan kormány, a melyhez a jog és törvénytiprás vádja nem tapad bár elvi okok miatt nem birhatná bizalmunkat s ellene is szavaznánk, az én hitem szerint azonnal megkaphatná szavazási döntéssel az indemnitit* (Ugy van! Ugy van!) tehát nem áll az, hogy az alkotmánysértés szükségessé lett, mert *csak is egy oly férfiut lenne szükséges eltávolitani, a ki lehetetlenné tette magát a parlament egy tekintélyes része előtt* (Zajos éljenzés.) és igy csak is szeszélyesség az, hogy a többség akaratát éppen ezzel a közeggel akarja érvényre juttatni, és inkább nem juttatja érvényre ezt az akaratot, és megsérti az alkotmányt, mintsem hogy szeszélyéből engedjen.

Nem állhatna fenn az a vád, hogy éppen ilyen szeszély a kisebbség követelése, mert a kisebbség minden joga, minden sérelme iránt *ez a férfiu volt mereven vak és siket és benne látja megtestesülve a kisebbség az erőszakos jogtipró rendszer végleteit.* (Ugy van!)

Szükséges ezenkivül azért, hogy helyreálljon a parlamenti béke, az, hogy a választások tisztasága törvény által biztosittassek, és igy a többség nem egy mesterséges, de egy valódi többség legyen. Ez sem képezhet tulzott követelést, ha csak a többség magára nem akarja sütni a jogtalan létnek bélyegét.

Szükségessé lett a kormányelnök politikai vétkei folytán a kibontakozásra egy vám- és kereskedelmi uj provizórium, mert hiányzik már az idő a törvényt végrehajtani; ezen uj provizóriumot, bár pártunk nem szavazná meg, mert mi csak oly provizóriumhoz járulhatnánk hozzá, a mely az önálló vámterület megvalósitására használtatik fel, *azért mégis egy kormány rövid szavazás utján megszerezhetné az uj provizóriumot, ha kellő biztositék nyujtatnék arra nézve, hogy ezen uj provizórium ideje alatt, csakis az 1867: XII. t.-cz. által kijelölt módon, tehát a 61. §. szerint lenne megköthető a már beterjesztett szöveg szerint a vám- és kereskedelmi szövetség* és máskép nem (a mi nem lehet akadály, mert ezt a törvény ugyis világosan tiltja); és ha ezen határidőn belül, a törvény által előirt módon, a már beterjesztett szöveg szerint nem köthető meg bármilyen ok miatt a szövetség, akkor az önálló vámterület alapjának világos törvénybe-iktatásával rendeztetnének, a mely alkalommal minden olyan szerződéses intézkedéshez hozzájárulnánk, mely a vámháboru kikerülésére szükségesnek bizonyulna. (Ugy van! Ugy van!)

Minthogy abban az esetben, ha nem sikerülne a vámszövetség megkötése az uj provizórium szabta végleges időben, a nemzet világos jogainak s a törvények világos rendeletének tipusa nélkül ugy sem történhetnék más, mint az önálló vámterület alapján való végleges berendezés, ennélfogva az uj provizóriumnak ilyen feltételhez kötése sem képezhetne akadályt azok előtt, *kik akaratukat csakis a törvény keretén belül akarják érvényesiteni és igy nem képezhetne okot az alkotmány megtámadására.* (Zajos tetszés.)

Elmondtam a kérdések felett véleményemet s ezzel minden felelősség alól felmentettem lelkiismeretemet és pártunkat.

Ha nem ejtenek el egy lehetetlenné lett férfiut és miatta inkább a haza alkotmányát sértik meg; továbbá ha nem állnak rá arra, hogy *egy köztiszteletben álló személyiség foglalja el a miniszterelnöki széket*, s egy oly kormány alakuljon meg, a melyhez az erőszak, a jogtiprás, a törvénysértés vádja nem tapadt; (Zajos tetszés.) ha e mellett nem nyujtanak módot arra, hogy a választások tiszták legyenek és hogy a többség a választópolgárok igaz többségének akaratát képviselje; végre ha nem adnak biztositékot arra, hogy *provizóriumok lánczolata nem folytatódik*, hanem egy végleges és utolsó határidő tüzetik ki, melyen belül megköthető a már benyujtott vám- és kereskedelmi javaslat alapján, a törvények által előirt módok szerint a vámszövetség, de e határidő lejártával tényleg érvényesittetik az ország joga, az önálló vámterület alapján leendő végleges berendezkedéssel, akkor világossá lesz az ország és világ előtt az, hogy a többség akaratát a zsarnokságig viszik, *a többség elvei megvalósithatását egy lehetetlenné lett férfiu személyének áldozzák fel* (Ugy van! Ugy van!), továbbá, hogy valódi többséget nem akarnak, hanem csakis egy mesterséges többséget s az ország törvényeit végrehajtani nem akarják, hanem kijátszszák addig a törvényeket, a meddig valahogy kelepczébe nem kerithetik az országot.

Ha ez tovább is megkiséreltetik haldokló századunk szégyenére, akkor mi küzdeni fogunk minden törvényes és a házszabályok által megengedett fegyverekkel és Isten segitségével meg fogjuk mutatni, hogy a jog, a törvény, az igazság diadalmaskodni tudnak a vak és nyers erő felett. (Zajos éljenzés és tetszés.)

Isten tartsa meg hazánkat és adjon nektek honfiui vigaszt és boldogságot mint embereknek!

A beszédet perczekig tartó lelkes éljenzés követte.

A nemzeti párt ujéve.

A muzeum-köruti nemzeti pártkör ugyancsak lelkes tüntetésnek volt a szinhelye. Az egybegyült párthivek gróf *Apponyi* Albertet, *Horánszky* Nándort és *Szentiványi* Árpádot ünnepelték.

Gróf *Apponyi* Albertet *Horánszky* Nándor üdvözölte a következő beszéddel:

Igen t. vezérünk! Kedves barátunk Nehéz időkben és szomoru politikai viszonyok közt jöttünk hozzád, hogy felhasználjuk az ujév alkalmát arra, hogy téged üdvözöljünk és szerencsét kivánjunk neked abban a politikai küzdelemben, a melynek terhes feladatait az ország példátlanul zilált helyzete rakta a mi vállainkra és a mely küzdelemben az oroszlánrész első sorban téged illet, a vezért, a ki legmagasabban állasz. Nem a fátumszerü véletlen idézte elő ezeket az állapotokat, hanem a lefolyt éveknek politikája rakta le annak az alapjait. Az a politika, a melynek tervszerü és tudatos czélját az ország és a nemzet erőinek gyengitése képezte azért, hogy annál erősebb és szétbonthatatlanabb legyen az a hatalmi erő, a mely a személyes politika szolgálatába szegődött, a mely személyes politikának czélját az önző érdekeknek kielégitése és állandó táplálása képezi. (Igaz! Ugy van!)

A közélet betegsége lassan-lassan és fokozatosan fejlődött és én nem hiszem, hogy legyen Magyarországon gondolkodó ember, a ki előre nem látta, hogy annak valamikor és valamely alakban krizisben kell kitörni. (Igaz! Ugy van!) Kitörését nem mi idéztük elő, hanem előidézte a kormánypolitika, a mely gőgösen és kihivóan állott az ország élére nem azért, hogy az országnak közszükségleteit kielégitse, hanem, hogy azt tisztán hatalmi erőszakkal akként kezelje, a miként az az ország nagy érdekeinek meg nem felel. Előidézte továbbá azon perfid eljárást, a mely a dolgokkal és az emberekkel egyaránt kihivóan bánt és a mely bennünket is azon alternativa elé állitott, hogy vagy összetett kezekkel nézzük ezen sulyos helyzetet, vagy belemenjünk egy küzdelembe, a melynek czélját a fennálló kormányrendszernek megdöntése képezi. E nélkül nincsen gyógyulás, nincsen javulás. (Élénk helyeslés.) Történeti tényekre utalok, midőn az igazsághoz hiven azt állitom, hogy ha — egyebeket ezuttal kerülve és mellőzve — a kormány a közgazdasági kiegyezések kérdésében az 1898. évi I. t.-cz. tartalma és szelleme szerint járt volna el, ha későbbi ténykedéseiben a törvényhozás jogos kivánalmainak eleget tett volna a nélkül, hogy az általam idézett törvénynek szellemét megmásitsa és meghamisitsa, szereplésünk ma egészen más és talán épen az ellenkező lett volna. Mert egész politikai pályánknak egyik dicsőségét az képezte, hogy mindenkor következetesek voltunk. (Tetszés.) Abban az esetben hihetőleg mi is a kiegyezés háta mögött állanánk. Világosan megmondottuk ezeket a törvényhozásban a szeptember eleje óta folyó vitákban és világosan megmondottuk konferencziáink határozataiban is. És ime mindezekkel szemben a kormány rideg visszautasitással járt el még pedig akként, hogy nem volt figyelemmel sem a törvényre, sem az ország érdekeire, sem végül arra a loyalitásra, a melylyel nekünk, a kik őt nehéz helyzetében kisegitettük, tartozott és tartozik. (Igaz! Ugy van!) Azt hiszem, hogy már ez a tény is napnál világosabban dokumentálja és konstatálja, hogy a bekövetkezett állapotnak értelmi és erkölcsi szerzői nem mi voltunk és vagyunk, hanem a kormány. Mi ezekből a tényekből csak konzekvencziánkat vontuk és nem más érdekből, mint csupán a haza érdekéből, mert ezenkivül soha semmi más érdek lépteinket nem vezérlette. (Zajos tetszés.)

De nemcsak ezek történtek a lefolyt időkben, mert ezek nem élesitették volna ki annyira a harczot. Szitotta azt maga a kormány, a mely olajat öntött a tüzre, a mikor a tárgyalások későbbi stádiumában nyilatkozataival hozzányult a nemzetnek legértékesebb érdekeihez, megsértvén mindazon szempontokat, a melyek az országnak becsesek és drágák. Legalizálta a törvényhozásban és a parlamenti élet összes nyilvánulásaiban az erkölcstelenséget és az erőszakot, a mikkel azután pártja egyetértett, mert hiszen ezekkel szemben sem fölszólalást, sem tiltakozást nem hallottunk. (Élénk helyeslés.) De a gyakorlati politikában is nemcsak legalizálta ezeket, hanem a mult választásokra való utalással — a mely eljárást a többség ujjongva jóváhagyott — előre verifikálta az erőszakot nemcsak a kormányzásban, de a parlament összalakulásában is, ez pedig nem jelent egyebet, mint a parlamentárizmus teljes leteritését. (Tetszés.)

Szóljak-e a parlament belső életéről, az összeférhetetlenségekről, a képviselői müködésnek erről a rákfenéjéről, a mely minden rossznak és gonosznak forrása? Szóljak-e azokról az erőszakoskodásokról, üldözésekről, a melyek az egész országban uralkodnak és lehetetlenné teszik nemcsak a politikai életben való müködést, de magának a társadalmi és családi életnek nyugalmát is? Szóljak-e arról a nagy és sulyos merényletről, a mely mint koronája jelentkezik azon gonosz állapotoknak, a melyek Magyarországon ma uralkodnak — értem a Tisza-féle törvényt — a melynek aláirásával Magyarország törvényhozásának többsége először nyult ezer év óta hozzá alkotmányunkhoz, a mely pedig a nemzet megélhetésének, jövőjének egyetlen alapját, egyetlen biztositékát képezi? (Hosszantartó élénk helyeslés és tetszés.)

Elárulta igenis azt a külellenségtől eddig bevehetetlen fellegvárat, a melyben ez a nemzet minden időkben egyedül érezte magát biztonságban. Le akarta azt rombolni, hogy a nemzet ott álljon ezen erős hajlék nélkül, hogy igy sulyos viszonyok közt az ne nyujtson neki oltalmat. (Élénk tetszés.)

Mindezek sulyos bajok és ezeknek összesége okozta azt az elhatározást, hogy pártunk belement abba a küzdelembe, a melynek vége csak az lehet, hogy vagy mi pusztulunk, vagy megjavulnak közállapotaink. (Élénk tetszés és taps.) Tisztelt barátaim! Elismerem, hogy azok a fegyverek, a melyeket ezen küzdelemben használunk, nem normálisak. Huszonegy esztendős politikai multunk és küzdelmünk megmutatta azt, hogy mi mindig csak a szolidságnak, a mérsékletnek eszközeivel és fegyvereivel küzdöttünk. Megmutatta azt, hogy normális viszonyok közt ez a párt sohasem kivánt hozzányulni azon rendkivüli eszközökhöz, a melyekhez való nyulás fölfogásom szerint is sulyos hiba lenne akkor, ha a gyógyulás lehetőségének más eszköze is kezünkbe van adva. De ha nincsenek más eszközök és ha arról van szó, hogy vagy pusztuljon a közélet és pusztuljon az ország, vagy nyuljunk hozzá azon eszközökhöz, melyekkel ezeken a gonosz állapotokon változtathatunk, akkor nem szabad haboznunk, mert első sorban az ország érdeke és nem az eszközök — a melyekkel az ország javát elérni kivánjuk — jönnek tekintetbe. (Élénk tetszés.)

A javulás vagy gyógyulás ezekből a sulyos bajokból bekövetkezhet az esetben, ha fölül fog kerekedni a többségben a belátás és az ország érdekeinek megfontolása. Ha a sikernek biztositása mellett ez megtörténhet, vagy meg fog történni, akkor én azt hiszem, hogy mi is minden pillanatban készen leszünk a gyógyulásnak ezen békés eszközeihez nyulni. Ismétlem azonban, hogy nem tudom, vajjon ez be fog-e következni, de az bizonyos, hogy ha a sikert ezen az uton elérni nem lehet, akkor a harcz utján kell azt kivivnunk. Ez az, a mi a jelen pillanatban a mi lépéseinket irányitja. De akár a paczifikácziónak feltétlen sikerekkel járó utja, akár a harcz legyen az irányadó: az eszme, a mely lépteinket vezetni fogja, mindkét esetben a törhetetlen haladás lesz azon a téren, a melynek szolgálatában állunk. Miután pedig ebben a küzdelemben is a zászlót legmagasabban a mi vezérünk, Apponyi Albert emeli (Éljenzés.), bizunk benne, hogy ha bennünket akként vezet, a mint ezt évek óta bölcseségétől megszoktuk, a siker el nem maradhat. Ezen sikeres küzdelemhez kivánok vezérünknek erőt es egészséget és mindezekhez a kincsekhez még egyet: tökéletes családi boldogságot. (Lelkes éljenzés és tetszés.)

Gróf Apponyi Albert beszéde.

Gróf *Apponyi* nagyérdekü válasza, melyet erre elmondott, igy hangzik:

Igen tisztelt és szeretett barátaim!

Mélyen tisztelt és szeretett pártelnökünk üdvözlő beszédében rámutatott arra, a mi ma minden magyar ember lelki világát elfoglalja: az a kiválóan sulyos helyzet, a melyben az évforduló az országot találja, rámutatott t. barátaim arra is, hogy mik ennek a helyzetnek okai. Hiszen, ha az okokat végig akarnók kutatni, akkor vissza kellene mennünk — mint tettük képviselőházi beszédeinkben — a mostani rendszer keletkezéséig, a mostani rendszernek egész történetén kellene végig tekintenünk. (Igaz! Ugy van!)

Ennek a rendszernek a Bánffy-kormányt megelőző müködése előkészitette a talajt, hogy ily viszonyok fejlődhessenek. A közvetlen impulzust a kormánynak ezen országgyülés létrejövetelekor a választásoknál követett eljárás adta meg.

Ez a parlament bünben fogamzott, bünben született . . . (Igaz! Ugy van!) és azért az erkölcsi világrend minden törvénye szerint ennek a parlamentnek, mint lázbetegnek, folytonos krizisek között kellett hánykolódnia. (Igaz! Ugy van!)

Hogy ez bekövetkezett, lehet kényelmetlen, lehet káros, lehet válságos az országra nézve. De, ha be nem következik, ha az ily módon megválasztott parlament is csak oly nyugodtan fejezi be pályafutását, mint bármely más: *ez egyenesen kétségbeejtő lett volna, mert a nemzetben minden erkölcsi reakczió hiányát mutatta volna.* (Élénk helyeslés.)

Az országgülés müködését kezdettől fogva környező krizisek egész sorozata alatt mi, t. barátaim, talán kelletén tul, tekintettel voltunk alkotmányunknak még ezen választások után is fenmaradó formáira. Még a formákat is annyira becsültük, *még a formák megtartását is olyan országos érdeknek tartottuk, hogy nem egy alkalommal kezet fogtunk a folyton fenyegető krizisek elháritására. Czélt ezzel nem értünk*; a helyzet javulását ezzel nem idéztük elő és pedig azért nem, mert az időnkint nyujtott támogatás nem hogy jobb utra terelte volna, hanem csak *elbizakodottabbakká, hatalmi gőggel elteltebbekké tette a hatalom kezelőit.* Ezt bizonyitja az országgyülés egész lefolyása, ezt a jelenlegi krizis közvetlen előzményei. (Igaz! Ugy van!)

T. barátunk utalt reá, hogy az országgyülés megállapitásakor történt és annak keletkezése homályt vető visszaélésekhez füződött a parlament testén folyton rágódó belső betegség: az inkompatibilitási törvény gyakorlati félretétele: ugy, hogy ez a parlament, a mint keletkezésében nem volt egészséges, ugy összeállitásában és müködésében is folyton beteg. (Igaz! Ugy van!)

Kitörésre juttatta a krizist — mint azt t. barátom is felemlitette — az, hogy miután az eddig beállott nehéz helyzeteknek legnezebbikét, azt, mely tavaly a kiegyezés megujitása körül állott be, a mi segitségünkkel elháritották, a midőn egyebet nem kötöttünk ki, mint azt, hogy az 1867: XII. tcz. rendelkezései épségben tartassanak, most már minden kétségen kivül konstatálva van, hogy a kormány ehhez sem ragaszkodik és az 1867: XII. tcz. ellenére, annak megkerülésével, kijátszásával akart intézkedni; *ezzel egyszersmind megsértvén azt a loyalitást, a melylyel tartozott nekünk, a kik őt a mult év végén nem a magunk érdekében. de az ország érdekében segitettük.* (Zajos helyeslés.)

És, tisztelt barátaim, még ez sem volt elég. Bekövetkezett az ezen alapon megindult vitában az a kormánynyilatkozat, a melyből nyilvánvalóvá vált a kormány fölfogása a magyar parlamentárizmusról. E felfogás szerint a kormányt semmi korlát sem feszélyezi abban, hogy választási czélokra ismeretlen forrásokból pénzeket gyüjtsön és kezeljen; azoknak a honpolgároknak pedig, a kiknek meggyőződése az uralkodó párt meggyőződésével nem egyezik, az államhatalomnak pártczélokra szervezett egész erejével kell megküzdenie; a mi világossá teszi azt, hogy ilyen küzdelem teljesen lehetetlen, (Zajos helyeslés), hogy itt az alkotmány nyujtotta módok fölhasználása által a honpolgárok keblében élő önálló meggyőződésnek és nézeteknek érvényesülése matematikailag ki van zárva. (Igaz! Ugy van! Elénk tetszés.)

Es ha ezzel már ki volt mondva az alkotmánynak csődje és abból nem maradt fenn semmi egyéb, mint egy a maga egyoldaluságában a torzképig kifejlődött elv, a többség uralmának elve, a Tisza-inditvány a parlamentárizmusnak ezt az utolsó maradványát is kilökte lábai alól és az alkotmány összes faktorainak, a törvényhozás összes tényezőinek szabályszerü és törvényes müködése helyébe, ha nem is formailag, de erkölcsileg hasonló hatálylyal a klub-határozatok uralmát akarta tenni. (Igaz! Ugy van!)

Ez az a helyzet, ezek azok a törekvések, melyekkel szemben kifejlődött az a végletekig menő küzdelem, melyet a különben eltérő, sőt sokban ellentétes elvi alapokon álló ellenzéki pártok ezen czélból teljes szolidáritásban és szövetkezve folytattak és folytatnak. (Elénk helyeslés.)

Reá mutatott t. barátunk a küzdelem eszközeinek rendkivüliségére. Megengedem, hogy ezek az eszközök rendkivüliek, megengedem, hogy ezeknek egynémelyike az alkotmányjog formai szempontjából kifogásolható de *e küzdelem erkölcsi jogosultsága, sőt szükségessége iránt kétség nem lehet.*

És itt egy nagy bizonyitványt hozhatunk föl magunk mellett: *az ellenzék küzdelmének abszolut önzetlenségét.*

Az ellenzéknek egyetlen árnyalata sem tart ebben a küzdelemben szem előtt személyes, vagy akár politikai pártelőnyöknek elérését. Allithatnak-e ugyanannyit, hasonló joggal ellenfeleink? (Igaz! Ugy van!)

Egyetlen egy ellenzéki árnyalat sem folytatja a küzdelmet azért, hogy ő hatalomra jusson, vagy a hatalomban részesedjék. Egyedüli czélul azt tüzte ki magának mindegyik, hogy a törvényeknek uralma és az alkotmányosság összes elvei érvényre jussanak. (Igaz! Ugy van!)

Nem küzdünk mi a többség legitim akaratának érvényesitése ellen, csak az ellen, hogy az alkotmányosság valamennyi többi elvei sutba dobassanak és egyedül a többség uralmának az alkotmányjognak semmi elfogadható elve által sem igazolható tulfeszitettsége álljon fenn. (Elénk helyeslés.)

És mert ilyen abszolute önzetlen a mi küzdelmünk, azért adja meg annak alapja és kiindulási pontja a kibontakozás módját is. (Halljuk! Halljuk!)

Minthogy küzdelmünk czélja semmi egyéb, mint a törvények megtartásának, mint az alkotmány összes elvei érvényesülésének biztositása, *a kibonyolódás semmi egyéb, mint hogy tárgyi és személyi biztositékot nyerjünk arra, hogy csak a legitim czélok, a törvények feltétlen uralma, az alkotmány összes elvei érvényesüljenek.* (Zajos helyeslés és éljenzés.)

Ily biztositék mellett leteszszük a fegyvet ma letettük volna az utolsó órában is, mielőtt az exlex állapot beállott. E nélkül ezt letennünk tiltja az ország alkotmánya iránti kötelességünk. (Zajos helyeslés és tetszés.)

Mihelyt egyszer ki van mondva, mihelyt egyszer világossá vált, hogy az alkotmányos uton való érvényesülés ki van zárva minden meggyőződésre nézve, melyet a hatalom nem támogat, minden egyénre nézve, melyet a hatalom üldözőbe venni jónak lát, *mihelyt az alkotmány léunyge fel van függesztve, hatályon kivül van helyezve, akkor — véleményem szerint — nem áll többé erkölcsi alapon az az ellenzéki küzdelem, mely tovább folytatná a parlamentben azt a játékot, hogy hosszabb-rövidebb viták rendezése által az ily alkotmányellenes állapotra az alkotmányosság látszatának köpenyét vesse.* (Igaz! Ugy van! Élénk helyeslés.)

Ezért t. barátaim, előttünk ásak két ut áll. Vagy a kibontakozás abban az értelemben és azoknak a kizárólag tárgyi czéloknak biztositásával, melyeket ugy t. barátunk, mint én hangsulyozzunk és én az ország érdekében kérem az isteni gondviselést, hogy világitsa meg *minden* tényezőnek elméjét és szivét, melynek befolyása van, hogy arra a legitim utra lépjenek, hogy ne nekünk, *az országnak, a nemzetnek adják meg, a mire Isten és ember előtt joga van.* Hosszantartó zajos helyeslés.)

A másik ut pedig akár milyen hosszu ideig tartson, akár mily áldozatokkal járjon: *a küzdelem folytatása.* (Zajos helyeslés és lelkes éljenzés.) melynek esélyeiben én bizom. (Élénk helyeslés.) Bizom, hogy akármilyen szomoru legyen a mai helyzet, akár milyen válságosnak tünjék fel, a mostani percz gyógyulást hoz magával egy lappangó, emésztő betegségből. (Igaz! Ugy van.)

Hogy ha pedig nem hoz, ha hosszabb és sulyosabb megpróbáltatás ideje következnék be a hazára, akkor nem állhatna be rosszabb helyzet, a mai ál-alkotmányosságnál, és akkor minket legalább lelkiismeretünk éltünk fogytáig meg fog nyugtatni arra nézve, hogy minden eszközt alkalmazásba hoztunk a szabadság helyreállitására, hogy kötelességünket hiven teljesitettük. (Igaz! Ugy van!) Az egyéni megnyugváshoz ennél több nem kell. (Élénk éljenzés.)

En azért köszönöm nektek, t. barátaim, a jóindulatnak és a barátságnak amaz érzelmeit, melyeket igen tisztelt és szeretett elnökünk nevetekben tolmácsolt. Legyetek meggyőződve, hogy ama benső megnyugváson felül, melyre mint az önérzetes és lelkiismeretes embernek legfőbb szükségére utaltam, az én életemnek nincs nagyobb büszkesége, mint azoknak a férfiaknak rokonszenve és barátsága, mint a kikkel hosszu időn át és nehéz körülmények között az ország javáért küzdelmet folytattam. (Hosszantartó zajos éljenzés.)

Ezután *Horánszky* Nándort a párt elnökét üdvözölte *Hodossy* Imre a következőkben:

Mélyen tisztelt elnökünk, szeretett kedves barátunk! Évek óta minden esztendőben meg szoktunk előtted jelenni azon czélból, hogy az uj év napján irántad való tiszteletünknek, szeretetünknek és ragaszkodásunknak kifejezést adjunk. Ezen ujév alkalmával kétszeresen ösztönöz bennünket szivünknek vonzalma, hogy ezt megcselekedjük, kétszeresen ösztönöz rá szivünk sugalata azért, mert azon nagy küzdelem, melyet mi hazánk alkotmányáért, nemzetünk érdekeiért gróf Apponyi Albert oldala mellett folytatunk, ez idő szerint téged illet meg a legelső, legkitettebb hely. (Éljenzés.)

Te tartod a zászlót a legnagyobb elszántsággal, a melyet mi követni akarunk. A kivánt sikert nem érted el eddig, nem értük még mi se el, de reméljük, hogy el fogjuk azt érni; te azonban, tisztelt barátunk, e téren már eddig is nagy dicsőséget arattál s e dicsőség abban áll, hogy az alkotmánynak és a nemzeti érdeknek ellenségei egész ádáz dühökkel neked mentek. Téged tüztek ki támadásaik czélpontjául, mert felismerték te benned azon férfiut (Zajos éljenzés.), a ki az alkotmánynak és a nemzeti érdekeknek védelmében közöttük legelől megyen. Ez ádáz támadás ellened minket nem aggaszt, mert mi tudjuk, tisztelt barátom, hogy te vasember vagy és tudjuk, hogy a te jellemed egy szikla, a melyen mind e támadások, mint a viz hullámai megtörnek, te pedig, alig tekintve, alig ügyelve rájuk, diadalra fogod segiteni azt a zászlót, a melyet te reád biztunk. Ebben bizzunk, ebből meritünk mi bátorságot a további küzdelemre s ha te még több erőt akarnál a küzdelemhez meriteni annál, a mit Isten kebledbe már különben is adott, meritsd ezt azon tudatból, hogy tiszteletünk, szeretetünk, ragaszkodásunk irántad még fokozotabb mértékben fennáll, most, mint bármikor azelőtt. (Éljenzés és taps.) Fogadd szeretetünknek és tisztetetünknek ezen nyilvánitását szivesen és fogadd azon kivánságunkat, hogy téged és kedves családodat az uj esztendőben isten mindeu boldogsággal árasszon el. (Lelkes éljenzés.)

Horánszky Nándor röviden igy válaszolt: T. barátaim! Most is, mint mindig, mély hálával köszönöm a baráti szeretetnek ezen érdemeimen tulmenő megnyilatkozását, a melynek ilyen meleg hangulat kiséretében tanuja vagyok. Nem akarok e pillanatban előttetek arról szólani, a mit, gondolom, jogosan vallhatok, hogy hosszu politikai müködésemben mindig tanubizonyságot tettem arról, hogy veletek együtt odaadó hüséggel, az ország érdekei iránt kivánom megtenni a rám váró kötelességeket. Mondhatom, hogy erre nézve a jövőben sem fog hiányozni nálam sem az akarat, sem a bátorság, sem a törhetetlenség. (Éljenzés.) Mit birok tenni, mit nem, az nem rajtam mulik, hanem erőmtől és a gondviseléstől függ; de annyit mondhatok, hogy a mit birok, azt veletek együtt mindenkor áldozatul fogom hozni a közügynek. Ebben a tudatban ajánlom magam szives rokonszenvetekbe, a melyeknek olyan nagy arányával találkoztam és a mely nekem a legbecsesebb, mert minden más előttem közömbös, effemer értékü. (Hosszas éljenzés.)